

חומש דברים

THE TORAH

*With an Interpolated English Translation
and Commentary Based on the Works of*

The Lubavitcher Rebbe

Rabbi Menachem M. Schneerson

וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

Chumash Devarim

The Book of Deuteronomy

Parshat Ha'azinu

Kehot Publication Society

770 Eastern Parkway, Brooklyn NY 11213

5772/2012

THE TORAH - CHUMASH DEVARIM

WITH AN INTERPOLATED ENGLISH TRANSLATION
AND COMMENTARY BASED ON THE WORKS OF
THE LUBAVITCHER REBBE

Copyright © 2006-2012
by
Chabad of California

A project of
Chabad of California
741 Gayley Avenue, Los Angeles, CA 90024
310-208-7511 / Fax 310-208-5811

Published by
Kehot Publication Society
770 Eastern Parkway, Brooklyn, New York 11213
718-774-4000 / Fax 718-774-2718
editor@kehot.com

Order Department:
291 Kingston Avenue, Brooklyn, New York 11213
718-778-0226 / Fax 718-778-4148
www.kehot.com

All rights reserved, including the right to reproduce this book
or portions thereof, in any form, without permission,
in writing, from Chabad of California, Inc.

The Kehot logo is a trademark
of Merkos L'Inyonei Chinuch, Inc.

ISBN: 978-0-8266-0193-3
ISBN: 978-0-8266-0195-2 (set)

Published in the United States of America

GENESIS

Bereishit
Noach
Lech Lecha
Vayeira
Chayei Sarah
Toldot
Vayeitzei
Vayishlach
Vayeishev
Mikeitz
Vayigash
Vayechi

EXODUS

Shemot
Va'eira
Bo
Beshalach
Yitro
Mishpatim
Terumah
Tetzaveh
Tisa
Vayakheil
Pekudei

LEVITICUS

Vayikra
Tzav
Shemini
Tazria
Metzora
Acharei Mot
Kedoshim
Emor
Behar
Bechukotai

NUMBERS

Bemidbar
Naso
Beha'alotecha
Shelach
Korach
Chukat
Balak
Pinchas
Matot
Masei

DEUTERONOMY

Devarim
Va'etchanan
Eikev
Re'eh
Shoftim
Teitzei
Tavo
Nitzavim
Vayeilech

Ha'azinu 53 האזינו

Vezot Habrachah

הַאֲזִינוּ *Ha'azinu*

Overview

The greater part of *parashat Ha'azinu* is a poem in which Moses—speaking as God's voice—adjures the Jewish people to remain true to God. He bids them to learn from history, recalling both humanity's past mistakes and God's love and faithfulness in fulfilling His promises. He warns them of the consequences of violating the terms of the covenant, and finally reminds them that the purpose of all the vicissitudes of history is to bring them to their ultimate goal, the final Redemption.

All this, of course, rings very familiar, since only three *parashiot* ago, in *parashat Tavo*, the consequences of honoring or violating the terms of our covenant with God were spelled out quite graphically. That being the case, what does the *Ha'azinu* poem add that was not covered in the admonitions in *parashat Tavo*?

The answer may lie in the fact that the admonitions in *parashat Ha'azinu* are cast as a “poem,” a literary form whose use the Torah usually reserves for joyous and thankful praises to God.¹ Later Jewish use of this poem, in the Temple ritual, bears out this conception of the poem.

Every day in the Temple, while the priests were offering up the daily sacrifice, the Levites would sing a different psalm for each day of the week. Every Sabbath, while the priests were offering up the additional, weekly sacrifice (*musaf*), the Levites would sing a segment of the *Ha'azinu* poem, completing the entire poem over the course of six weeks.² Inasmuch as it is expressly forbidden to be sad on the Sabbath,³ the fact that specifically the *Ha'azinu* poem—most of which concerns punishment, threats, and retribution—was selected to be recited while the special Sabbath sacrifice (which expressed the joyous essence of the day) was being offered up seems perplexing, to say the least.

True, the opening and closing passages of this poem are mostly “positive,” describing God's benevolent providence and His promise for a bright future. But the intervening passages are largely “negative,” so why were they recited by themselves on their designated Sabbaths, detached from the redeeming optimism of the poem's opening and closing passages?

It appears that the point of reading the poem over a span of six weeks, thereby dividing

1. *Targum* of Song of Songs 1:1.

2. *Rosh HaShanah* 31a.

3. Isaiah 58:13; *Sifrei, Beha'alotcha* 9.

it into six sections, is precisely to emphasize this point—that even the retributive content of the poem is meant to be understood as part of the whole, a paean of praise to God.⁴

Thus, the purpose of this poem is not just to review the contractual terms of our covenant with God, but, as Moses says immediately after the poem: “Pay close attention to all of the words that I testify to you today.”⁵ We are bidden to consider all these things, take them to heart, and draw the proper conclusions. This poem and its message—that God takes our commitment to Him seriously and that our behavior can determine the course of history—are meant to infuse our lives and our relationship with God with enthusiasm, focus, and yes, even joy.

This becomes even clearer when we note that the finale of the poem is God’s promise of messianic redemption. From this perspective, all our turbulent history can be seen as leading toward our ultimate radiant destiny. The fact that this review of past failings and prophetic admonition for the future ends on this positive, hopeful note transforms the entire poem from a dirge into an exultant, joyful hymn.

What remains to be explained is why the recitation of the poem was spread over specifically *six* weeks, resulting in the division of the poem into six sections. The primary significance of the number six is its being the number of weekdays, so we may infer that the six divisions of the poem for the Sabbath Temple ritual were meant to correspond to the six different psalms that were recited for the daily Temple ritual. Sunday’s psalm corresponds to the first of the six sections of *Ha’azinu*, Monday’s psalm to the second section of *Ha’azinu*, and so on.

The psalms sung to accompany the daily sacrifice described the various facets of God’s relationship to creation, as reflected in the events that occurred on the six days of the Creation week. The *Ha’azinu* poem, in contrast, describes God’s relationship with the Jewish people and their connection to the Torah, as reflected in their collective history. The psalms and their corresponding segments of *Ha’azinu* thus describe, respectively, the corresponding facets of God’s relationship with creation, on the one hand, and with the Jewish people, on the other.

These correspondences can be summarized in the table on the next page.⁶ Through them, we can see how each phase (day of the week, daily psalm, and segment of *Ha’azinu*) leads to the next, and how the Jewish people’s history mirrors the unfolding completion of the world that occurred in the Creation week.

Thus, just as the various steps in creation were stages in the process of bringing the world to its completion, which in turn was the prerequisite for the world’s fulfilling its purpose of becoming God’s ultimate home, so are the various epochs in Jewish history—even the blemished ones—stages in the process leading toward the ultimate Redemption, in which the world will once again become God’s ultimate home.

The same applies to our own personal histories: we learn from *Ha’azinu* that we should consider all phases of our life, even those marked by embarrassing failures or suffering, as necessary stages in personal growth, all leading to our eventual maturation as human beings fully devoted to our Divine mission and equipped to fulfill it.

---

4. This notion is further emphasized by the fact that in the Torah scroll, the entire poem is written as one, uninterrupted *parashah* (see *Turei Even* on *Rosh HaShanah* 31a, s.v. *Ad ShehaRishonah*).

5. Deuteronomy 32:46.

6. The division of the poem of *Ha’azinu* into six sections follows that given in *Mishneh Torah*, *Tefilah* 13:5.

OVERVIEW OF HA'AZINU

Day of the Week	Psalm of the Day	Theme of Psalm of the Day	Segment of Ha'azinu Poem	Theme of Segment of Ha'azinu Poem
Sunday	Psalm 24: "The earth is God's...."	Creation belongs to God.	Deuteronomy 32:1-6: "...He is your Father, who acquired you..."	The Jewish people belong to God.
Monday	Psalm 48: "God is great...."	God divided and ruled creation.	Deuteronomy 32:7-12: "He established the boundaries of the peoples...His people is God's portion"	God divided the nations and ruled over the Jewish people.
Tuesday	Psalm 82: "God stands [to judge] the congregation..."	God revealed the dry earth and concealed Himself in creation, creating self-awareness and the possibility of sin.	Deuteronomy 32:13-18: "[You] became fat and kicked...you forgot God who made you."	The Jewish people sinned, causing God to conceal Himself.
Wednesday	Psalm 94: "God is a God of vengeance..."	God created the heavenly bodies, potential objects of idolatry, and punishes idolaters.	Deuteronomy 32:19-28: "God saw and was provoked...He said, 'I will hide My favor from them...'"	God punished the Jewish people for their sins.
Thursday	Psalm 81: "Sing to the God of our strength..."	God is lauded by His creation (with the creation of fish and birds that sing to Him).	Deuteronomy 32:29-39: "He will relent regarding His servants..."	God comforts his people, who then laud Him.
Friday	Psalm 93: "God reigns...."	God completed His work and was proclaimed king over creation (by Adam).	Deuteronomy 32:40-43: "He will bring retribution on His enemies, and appease the land and His people."	God will bring humanity to the messianic era, manifesting His rule over all creation.

But more than that, the fact that *Ha'azinu* is a poem of praise teaches us that the highest form of returning to God (*teshuvah*, the overall theme of the Book of Deuteronomy) is the return motivated by joy and performed in joy, focused optimistically on the happy ending awaiting us at the conclusion of the drama we are all living.

Thus, this last, concluding section of Moses' review of the covenant is his reminder to us to keep its significance at the forefront of our consciousness. In this way, our entire lives—past, present, and future—take on true meaning, true vitality, and true direction. Our triumphs and our sufferings, our personal and national identities, all combine to form our song of destiny, all flowing toward the ultimate goal of making the world into God's home.⁷

7. *Likutei Sichot*, vol. 24, pp. 229-238.

ONKELOS

32:1 אֲצִיתוֹ שְׁמִיָּא וְאִמְלֵל וְתִשְׁמַע
אֲרַעָא אִמְרֵי פָּמִי: 2 יְבִסָּם כְּמִטְרָא
אֶלְפִנִי יִתְקַבֵּל כְּטֵלָא מִימְרֵי בְּרוּחִי
מִטְרָא דְנִשְׁבִּין עַל דְתֵאָה וְכִרְסִיסִי
מִלְקוּשָׁא דִי עַל עֶשְׂבָּא:

32:1 הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאִדְבַּרְהָ וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי
פִּי: 2 יַעֲרַף כְּמִטְרׁ לִקְחֵי תֵּזֶל כְּטֵל אִמְרֵתִי בְּשַׁעֲרֵיהֶם
עַל־יְדֵשָׁא וְכִרְכִּיבִים עַל־עֶשֶׂב:

RASHI

תורה נתתי לישראל שהיא חיים לעולם, כְּמִטְרָא הָיָה
שֶׁהוּא חַיִּים לְעוֹלָם, כְּאֲשֶׁר יַעֲרֹפוּ הַשָּׁמַיִם טַל וּמִטְרָא:
יַעֲרַף. לְשׁוֹן נְטִיפָה, וְכֵן: "יַעֲרֹפוּ טַל", "יַרְעֲפוּן דֶּשֶׁן":
תֵּזֶל כְּטֵל. שֶׁהַכֹּל שִׁמְחִים בּוֹ, לְפִי שֶׁהַמִּטְרָא — יֵשׁ בּוֹ
עֲצָבִים, כְּגֹן: הוֹלְכֵי דְרָכִים, וּמִי שֶׁהִיָּה בּוֹרוֹ מְלֵא
יֵין: בְּשַׁעֲרֵיהֶם. לְשׁוֹן רוּחַ סַעֲרָה, כְּתִרְגוּמוֹ: "כְּרוּחִי
מִטְרָא". מֵה הַרוּחוֹת הַלָּלוּ מְחֻזְקִין אֶת הָעֶשְׂבִּים
וּמִגְדִּילִין אוֹתָם, אִף דְּבָרֵי תוֹרָה מְחֻזְקִין אֶת לִוְמִידֵיהֶן
וּמִגְדִּילִין אוֹתָם: וְכִרְכִּיבִים. טַפִּי מִטְרָא. וְנִרְאֶה לִּי, עַל
שֵׁם שִׁינְיָה כַּחַץ נִקְרָא "רְכִיב", כְּמָה דֹּאֵת אִמְרֵי:
"רְכִיבָה קִשְׁתִּי: דִּשָּׂא. אִירְכִּידִי"ץ, עֲטִיפַת הָאָרֶץ
מִכְסָּה בִּירְקִי: עֶשֶׂב. קִלַּח אֶחָד קָרוֹי "עֶשֶׂב", וְכָל מִין
וּמִין לְעֶצְמוֹ קָרוֹי "עֶשֶׂב":

1 הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם. שְׁאֲנִי מִתְרָה בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל,
וְתִהְיוּ אִתָּם עֲדִים בְּדִבְרִי, שֶׁכֵּן אִמְרֵתִי לָהֶם שֶׁאֵתָם
תִּהְיוּ עֲדִים, וְכֵן "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ". וְלָמָּה הָעִיד בָּהֶם
שָׁמַיִם וָאָרֶץ? אִמְרֵי מֹשֶׁה: אֲנִי בָשָׂר וָדָם, לְמַחֵר אֲנִי
מֵת, אִם יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: לֹא קִבְּלָנוּ עָלֵינוּ הַבְּרִית,
מִי כָא וּמִכְחִישֶׁם? לְפִיכָּךְ הָעִיד בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ,
עֲדִים שֶׁהֵם קִיָּמִים לְעוֹלָם. וְעוֹד, שְׁאֵם יִכּוּ, יְבוֹאוּ
הָעֲדִים וְיִתְּנוּ שָׂכָרָם — הִגְּפוּ תַתָּן פְּרִיָּה, וְהָאָרֶץ
תַּתָּן יְבוּלָהּ, וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם. וְאִם יִתְחַבְּבוּ, תִּהְיֶה
בָּהֶם יָד הָעֲדִים תִּתְחַלֵּה — "וְעֶצֶר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא
יִהְיֶה מִטְרָא, וְהִיאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ", וְאַחֲרֵי כֵן
וְאֲבִדְתֶּם מִהֲרָה" עַל יְדֵי הָאָמוֹת: 2 יַעֲרַף כְּמִטְרָא
לִקְחֵי. זֶה הִיא הָעֲדוּת שֶׁתִּעֲדִידוֹ, שְׁאֲנִי אוֹמֵר בְּפָנֵיהֶם:

1. דברים ל, כ ח. 2. תהלים סה, יב. 3. בראשית כא, כ. 4. מכלול העשבים — צמחיה.

CHASIDIC INSIGHTS

must realize the value of the simple observance of God's commandments and the performance of good deeds. Those who are "closer to earth than to heaven," i.e., who work for their living and therefore focus more on the simple observance of God's commandments and the performance of good deeds, must make sure also to set aside fixed time for Torah study.⁸

Nonetheless, there are periods in our lives when we must emphasize one or the other of these two aspects of our relationship with God. During our for-

mative years—or whenever we rise to a new level of Divine consciousness and are still novices at this level—we should give precedence to Torah study. We should feel "closer to heaven than to earth." Once we have settled into spiritual stability, however, we should focus on disseminating this spirituality throughout the world via observing God's commandments and performing good deeds. We should feel "grounded," "closer to earth than to heaven."⁹

2 My doctrine drops down as the rain.... My

INNER DIMENSIONS

[2] My doctrine drops down as the rain.... My speech flows as the dew: The Torah is described in the Midrash—based on the verses "I was His delight every day, playing before Him at all times, playing with the world, His land"¹⁰—as God's plaything, the "toy" that He enjoys. For us, this characterization of the Torah is reflected in the sublime delight we feel when we study it. Thus, in this context, the Torah is identified with the *partzuf* of *Atik Yomin*, the inner dimension of *keter*, which corresponds to the experience of sublime delight. Specifically, the first three sub-sefirot of *Atik Yomin*—its intellect—are the "dew" of the Torah, whereas the latter seven sub-sefirot

of *Atik Yomin*—its emotions and expression—are the "rain" of Torah.¹¹ This accords with the notion that dew, unlike rain, is beyond our ability to elicit, inasmuch as the latter, lower sub-sefirot of *Atik Yomin* are said to be connected with the rest of the orderly development of spirituality (*sefer hishtalshelut*) by descending and becoming clothed in the next *partzuf*, *Arich Anpin*, whereas the first, upper sub-sefirot of *Atik Yomin* do not descend, remaining aloof from the rest of creation.

This correspondence is also alluded to by the fact that the numerical value of the word for "rain" (גשם, 343) is a multiple of 7 (and is actually 7³).¹²

8. Likutei Sichot, vol. 2, pp. 415-417. 9. Likutei Sichot, vol. 9, pp. 213-214. 10. Proverbs 8:30-31. 11. Zohar 3:128b. 12. Sefer HaMa'amaram Melukat, vol. 4, p. 387.

The Poem

32:1 Moses began, “Today I am going to die. I know that the Israelites will never deny that God gave them the Torah nor that they are duty-bound to observe all its commandments. However, they might deny that they entered into a covenant with God,¹ obligating them to be bound to Him beyond the contractual relationship circumscribed by the commandments,² and if they do deny having entered this covenant, I will not be there to refute their denial. I will therefore now invoke heaven and earth, who will continue to exist beyond my lifetime, as witnesses to this covenant. Of course, heaven and earth cannot testify verbally, but they can respond to the people’s behavior in other ways: if the people fulfill their side of the covenant, I call upon them to reward them with dew, rain, and agricultural fertility; and if the people fail to fulfill their side of covenant, then, in accordance with the rule that the witnesses be the first to administer the penalties for idolatry,³ I call upon them to be the first to administer corrective punishment—by withholding the dew, rain, and agricultural fertility⁴—and only afterwards, if this punishment is not sufficiently effective, will the people be exiled from their land by conquering nations.⁵

Listen, therefore, O heaven, and I will speak. Hear, O earth, the words of my mouth.

2 This is the testimony you will be called upon to give:”

Addressing the people, Moses continued, “**My doctrine**, the Torah I taught you, **drops** down from ‘heaven,’ giving life to the world **as does the rain**. But whereas rain sometimes causes damage as it vitalizes the world, **my speech**, the Torah, **flows** into the world, giving life **as does the dew** and not causing any damage.

The Torah is **like the winds** that blow **upon vegetation**, strengthening it and making it grow: it makes those who study it mature and flourish. It is **like raindrops upon the grass**.

❧ CHASIDIC INSIGHTS ❧

---

1 Listen, O heaven.... Hear, O earth: The prophet Isaiah also addressed heaven and earth, but he switched the verbs that Moses associated with them. He said, “Hear, O heavens, and listen, O earth.”⁶ The Midrash explains⁷ that this is because one can ask someone close to him “to listen” but can ask someone far from him only “to hear.” Since Moses was closer to heaven than to earth, he asked heaven to “listen” to him and earth to “hear” him. Isaiah, compared to Moses, was closer to earth than to heaven, so he asked earth to “listen” and heaven only to “hear.”

Moses’ consciousness was that of the world of *Atzilut*; Isaiah’s was that of the world of *Beriah*. Relative to each other, *Atzilut* is “heaven” and *Beriah*—the first of the lower three worlds—is “earth.” This being the case, why did Moses have to address the

earth at all, and conversely, why did Isaiah have to address heaven?

They both addressed both heaven and earth in order to harmonize the two. Moses’ task was to bring heaven down to earth, which he accomplished by transmitting the Torah to the Jewish people, giving them the guidelines for making the world into God’s home. Isaiah’s task as a prophet, in contrast, was to elevate the spiritual behavior and stature of the Jewish people, i.e., to bring life on earth back up to the standards of heaven.

When we have made life into “heaven on earth,” resolving the dichotomy between the two, they both testify how we have fulfilled our mission in life.

The practical lesson here is that those who are “closer to heaven than to earth,” i.e., Torah scholars,

---

1. Above, 31:16, 20. 2. See Exodus 19:5-6. 3. Above, 17:7. 4. *Likutei Sichot*, vol. 19, pp. 329-337. 5. Above, 11:17. 6. Isaiah 1:2. 7. *Sifrei*, ad loc. *Midrash Tanchuma*, *Ha'azinu* 2.

ONKELOS

3 אָרִי בִשְׁמֵא דִּי אָנָּא מַעֲלִי הָבוּ רְבוּתָא
קָדָם אֱלֹהֵנָּא: 4 תְּקִיפָא דְשִׁלְמִן עוֹבְדוּדָהִי
אָרִי כָּל אֲרֻחָתָהּ דִּינָא אֱלֹהָא מְהִימְנָא
דְּמִן קְדָמוּדִי עוֹלָא לֹא נָפֵק מִן קָדָם דְּזוּכִי
וְקָשִׁיט הוּא: 5 חֲבִילוֹ לְהוֹן לֹא לֵה בְּנִינָא
דִּי פִלְחוֹ לְטַעוּתָא דְרָא דְאַשְׁנִי עוֹבְדוּדָהִי
וְאַשְׁתַּנִּי:

3 כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גִדְל לְאַלְהֵינוּ: 4 הַצּוֹר
תַּמִּים פָּעֵלוּ כִּי כְל־דְּרָכָיו מִשְׁפֵּט אֶל אֲמוּנָה וְאִין
עוֹל צְדִיק וְיִשָּׁר הוּא: 5 שַׁחַת לוֹ לֹא בָנִי מוֹמָם דוֹר
עָקֵשׁ וּפְתִלְתִּל:

RASHI

רִאיוֹ וְיִשָּׁר לָהֶם, "צְדִיק" — מִפִּי הַבְּרִיּוֹת, וְ"יִשָּׁר"
הוּא וְרִאיוֹ לְהַצְדִּיקוֹ: 5 שַׁחַת לוֹ וְגו'. כְּתִרְגוּמוֹ:
"חֲבִילוֹ לְהוֹן וְלֹא לֵה": בְּנִי מוֹמָם. וְהַשְׁתַּחֲתָה
שֶׁהִשְׁחִיתוֹ הִיא מוֹמָם: בְּנִי מוֹמָם. מוֹמָם שֶׁל בְּנִי
הִי, וְלֹא מוֹמָם: דוֹר עָקֵשׁ. עָקוֹם וּמַעֲקָל, כְּמוֹ: "וְאֵת
כָּל הַיִּשְׂרָה וְעָקֵשׁוֹ". וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה: חֲלָדָה שֶׁשְׁנִיָּה
עָקוּמוֹת וְעָקֻשׁוֹת: וּפְתִלְתִּל. אִינְטֵרֶטְרִילִי"ץ, כְּפִתִּיל
הַזֶּה שֶׁגִּדְלִין אוֹתוֹ וּמְקִיפִין אוֹתוֹ סְבִיבוֹת הַגִּדְלִי:
פְּתִלְתִּל. מִן הַתְּבוֹת הַכְּפוּלוֹת, כְּמוֹ: "רִקְרַק",
"אֲדָמָם", "סַחֲרָר", "סִגְלָל":¹²

3 כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא. הָרִי "כִּי" מִשְׁמַשׁ בִּלְשׁוֹן "כְּאֶשֶׁר",
כְּמוֹ: "כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ" — כְּשֶׁאֶקְרָא וְאֶזְכִּיר שֵׁם
ה', אֲתֵם "הָבוּ גִדְל לְאַלְהֵינוּ" וּבְרַכּוּ שְׁמוֹ. מִכָּאן
אָמְרוּ, שְׁעוֹנִין "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ" אַחֵר בְּרָכָה
שֶׁבִּמְקָדָשׁ: 4 הַצּוֹר תַּמִּים פָּעֵלוּ. אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא
חֹק, כְּשֶׁמְבִיא פְּרַעְנוֹת עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, לֹא בִשְׁטָף
הוּא מְבִיא כִּי אִם בְּדִין, כִּי "תַּמִּים פָּעֵלוּ": אֶל אֲמוּנָה.
לְשֵׁלֶם לְצְדִיקִים צְדָקָתָם לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵף עַל פִּי
שֶׁמֵּאֲחֵר אֵת תְּגֻמּוֹלָם, סוּפוֹ לְאַמֵּן אֵת דְּבָרָיו: וְאִין
עוֹל. אֵף לְרִשְׁעִים מְשֵׁלֶם שֶׁכֵּר צְדָקָתָם בְּעוֹלָם הַזֶּה:
צְדִיק וְיִשָּׁר הוּא. הַכֹּל מִצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֵת דִּינוֹ וְכָף

5. שְׁמוֹת יב, כה. 6. מִיכָה ט, 7. חוֹלִין ו, א. 8. מִפְּתִלִּים, מִסְבָּכִים. 9. וִיקְרָא יג, מט. 10. שֵׁם. 11. תְּהִלִּים לח, יא. 12. שְׁבַת לא, א, וְתִרְגוּמוֹ יוֹנָתָן בְּמַלְכִּים א, כג.

CHASIDIC INSIGHTS

it could have earned during its lifetime. The soul therefore has to be cleansed in Purgatory before entering Paradise, in order to be fit to receive the revelations it has earned, and not all souls merit reaching the higher levels of Paradise, whereas in contrast, we are taught that "all Israel has a share in the World to Come,"²⁰ i.e., the Resurrection of the Dead, without regard to their diverse merits.

Nonetheless, as we have noted repeatedly, as we approach the advent of the messianic Redemption, we are granted a taste of this future revelation of the Torah's inner dimension, especially in light of the fact that all the future revelations of the Torah were implicit within the Torah as it was first given, at Mount Sinai, such that any new revelation of To-

rah, rather than being a novel innovation, is simply a matter of exposing what is latent within the Torah as it has already been revealed to us. Thus, when we study the inner dimension of the Torah, particularly as it has been expressed through the teachings we know as Chabad *Chasidut*, by means of which we can understand these sublime ideas thoroughly and thereby internalize them fully, we can experience something of the future resurrection—we can live life on a higher, more spiritually developed level.

This "taste" of the future will then serve both to inspire us to redouble our efforts to hasten the true Redemption, in order to experience the full revelation that will accompany it, and prepare us for this revelation.²¹

A CLOSER LOOK

[3] **Proclaim the Name of God:** Based on this verse, whenever the explicit Name of God was pronounced in the Temple, whoever heard it responded with the phrase, "May the Name of the glory of His kingdom be blessed forever and

ever."²² In remembrance of this practice, it is now customary to respond "Blessed be He and blessed be His Name" after hearing someone pronounce the word substituted for God's Name (*Adonai*) when reciting a blessing.²³

20. *Sanhedrin* 10:1; see discussion in both *Talmud Bavli* and *Yerushalmi ad loc.* 21. *Sefer HaMa'amarim Melukat*, vol. 1, pp. 457-464, vol. 4, pp. 386-387, vol. 5, pp. 38-40. 22. *Sifrei*; *Mechilta* on Exodus 13:3; *Berachot* 21a; *Ta'anit* 16b. See on 6:4, above. 23. *Responsa of Rabbeinu Asher* 4:19; *Shulchan Aruch* 1:124:5.

3 Therefore, **when I proclaim the Name of God**, who gave you this Torah, **ascribe greatness to our God** by blessing His Name.

4 Although God is strong as a **rock**, **His retributive action is perfectly** measured, never exceeding the minimum necessary to achieve its punitive purpose, **for all His ways are quintessential equity**.

He is **a reliable God**, who can be depended upon to reward justly, even if His providence requires that some or all of the reward be deferred until the afterlife. He even repays the wicked for the good they do, **without injustice**, albeit in this life, so they forfeit receiving it the afterlife.¹³

He is therefore universally recognized as being **righteous**, and it is **proper** for everyone to recognize Him as such.

5 Thus, if during the course of history, one of the generation of your descendants becomes corrupt and suffers the consequences, they cannot blame God's inequity! Their **corruption is** their own doing, **not His**. Being **His** wayward **children**, they are responsible for **their own moral flaw**.

Their corrupt behavior will have proven them to be **a crooked and perverse generation**.

∞ CHASIDIC INSIGHTS ∞

---

speech flows as the dew: In this verse, the Torah is likened to both rain and dew. The significant difference between the two is that the extent to which rain falls is dependent on our merits, whereas the extent to which dew condenses is not. Thus, God tells us that "if you study My commandments continuously...in order to serve...with all your heart and soul...I will give you the rain for your land in its time,"¹⁴ and if "your heart is misled...and you neglect to study...and you worship insentient deities...there will be no rain,"¹⁵ but there is no similar pronouncement regarding dew.¹⁶ Rain therefore alludes to the aspects of Divine beneficence that we must elicit through our good behavior, whereas dew alludes to the aspects that we do not have to elicit ourselves.

Just as Divine beneficence in general falls into these two categories, so are there two parallel aspects of Divine revelation that we receive when we study the Torah: one earned by virtue of our efforts and the other beyond our ability to earn. Of course, we have to put forth the effort to learn in order to receive both aspects of Divine revelation, but with regard to the first aspect, the revelation is commensurate with our efforts and similar to them, whereas with regard to the second, the revelation is a Divine gift beyond both the intensity and nature of our efforts.

In a broad sense, these two aspects of Divine revelation are present in the study of any part of the

Torah. Even the study of the Torah's most seemingly prosaic parts is not simply the acquisition of knowledge but an encounter with the Giver of the Torah, who reveals Himself subliminally within the words we utter and the ideas we study. In the narrower sense, however, the first aspect is elicited by studying the external dimension of the Torah (the Torah's laws and their derivation) and the second through studying its inner dimension. The association of the Torah's outer and inner dimensions with rain and dew, respectively, parallels their respective association with the Tree of Knowledge and the Tree of Life, which we have seen previously.¹⁷

The full revelation of the "dew" of the Torah, the Torah's inner dimension, will occur as part of the future Redemption. An allusion to this may be found in the sages' teaching that as part of the future Redemption, God will resurrect the dead using "dew"¹⁸—specifically, the "dew"-aspect of the Torah.¹⁹

In this context, the two types of Divinity we experience when studying the Torah (the "rain" and the "dew") are analogous to the two stages of the soul's experience in the afterlife. In the first stage, the soul's return to its origin in Paradise (the spiritual "Garden of Eden"), it experiences Divine revelation commensurate with the spiritual accomplishments that it completed while alive in its body. In the next stage, the soul's re-entry into its resurrected body, it will experience Divine revelation beyond anything

---

13. Above, 7:10. 14. Above, 11:13-14. 15. Ibid., 16-17. 16. *Ta'anit* 3a. 17. On Genesis 2:17. 18. *Shabbat* 88b. 19. *Tanya*, chapter 36 (46b).

ONKELOS

6 הָא קָדָם יִי אַתּוֹן גְּמִלִין דָּא עֲמָא דְקַבִּילוּ אוֹרִיתָא וְלֹא חֲבִימוּ הִלָּא הוּא אַבוּךְ וְאַתָּה דִּילָהּ הוּא עֲבָדךְ וְאַתְּקִנָּךְ: 7 אַדְכֵּר יוֹמִין דְּמִן עֲלָמָא אִסְתַּכַּל בְּשִׁנֵּי דְר וְדֵר שָׂאל אַבוּךְ וַיְחִי לָךְ סָבִיר וַיִּמְרוֹן לָךְ: 8 בְּאַחְסָנָא עֲלָהּ עֲמָמָא בְּפִרְשֻׁתָּהּ בְּנֵי אֲנָשָׁא קָיִים תְּחוּמִי עֲמָמָא לְמִנֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: 9 אָרִי חֲלָקָא דִּי עֲמָה יַעֲקֹב עֲדָב אִחְסָנָתָהּ:

6 ה' לִיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עִם נָבֵל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא הוּא אֲבִיךָ קִנָּךְ הוּא עֲשֵׂךְ וַיְכַנְנֶךָ: שְׁנֵי 7 זָכַר יְמוֹת עוֹלָם בֵּינוּ שָׁנוֹת דִּרְ־וֹדֵר שָׂאֵל אֲבִיךָ וַיִּנְדָּךְ וַיְכַנְנֶךָ וַיֹּאמְרוּ לָךְ: 8 בְּהִנְחִיל עֲלִיּוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יֵצֵב גְּבֻלַּת עַמִּים לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: 9 כִּי חֲלָק יְהוָה עִמּוֹ יַעֲקֹב חֲבֵל נִחְלָתוֹ:

RASHI

אלו החכמים: ויאמרו לך. הראשונות: 8 בהנחיל עליון גוים. כשהנחיל הקדוש ברוך הוא למכעיסיו את חלק נחלתו, הציפם ושטפם: בהפרידו בני אדם. כשהפיץ דור הפלגה, הִיָּה בידו להעבירם מן העולם ולא עשה כן, אלא "יצב גבולות עמים" — קיָּמם ולא אבָּדוּ: למספר בני ישראל. בשביל מספר בני ישראל שעתידין לצאת מבני שם, ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים, "הציב גבולות עמים" — שבעים לשון: 9 כי חלק ה' עמו. למה כל זאת? לפי שהיה חלקו כבוש ביניהם, ועתיד לצאת. ומי הוא חלקו? "עמו". ומי הוא עמו? "יעקב חבל נחלתו", והוא השלישי באבות המשלש בשלש זכויות: זכות אבי אבי, וזכות אבי, וזכותו — הרי שלשה, בחבל הזה שהוא עשוי בשלשה גידילים. והוא ובניו היו לו לנחלה, ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק:

6 הלה' תִּגְמְלוּ זֹאת. לשון תימה: וכי לפנינו אתם מעצבין, שיש בידו לפרע מכם, ושהטיב לכם בכל הטובות: עם נָבֵל. ששכחו את העשוי להם: ולא חָכָם. להבין את הנולדות שיש בידו להטיב ולהרע: הלווא הוא אבִיךָ קִנָּךְ. שקנאך, שקננה בקן הסלעים ובאָרֶץ חֲזָקָה, שתקננה בכל מיני תקנה: הוא עֲשֵׂךְ. אָמָה באמות: וַיְכַנְנֶךָ. אחרי כן בכל מיני בסיס וכן — מִכָּם כְּהֻנִּים, מִכָּם נְבִיאִים, וּמִכָּם מַלְכִּים, כָּךְ שֶׁהַכֹּל תְּלוּי בו: 7 זָכַר יְמוֹת עוֹלָם. מה עשה בראשונים שהקעיסו לפניו: בֵּינוּ שָׁנוֹת דִּרְ־וֹדֵר. דור אָנוּשׁ שהציף עליהם מי אוקינוס, ודור הַמַּבּוּל ששטפם. דָּבָר אַחֵר: לא נתתם לבבכם על שעבר, "בינו שנות דר ודר" — להכיר להבא שיש בידו להיטיב לכם, ולנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא: שָׂאֵל אֲבִיךָ. אלו הנביאים שנקראים "אבות", כמו שנקאמר בַּאֲלִיָּהוּ: "אָבִי אָבִי רַבִּי יִשְׂרָאֵל": וַיְכַנְנֶךָ.

13. מלכים ב, יב.

CHASIDIC INSIGHTS

ancestors from the distant past but living entities who accompany us all throughout our entire lives. Knowing that these loving and concerned parents are always there to assist us enhances our dedication to their ideals, as reflected in the study of the Torah and the performance of its commandments.³⁰

9 Jacob is the "rope" of His inheritance: The imagery evoked here is that of a rope hanging downward from some high elevation, where it is attached to some elastic entity. When one pulls on the rope from below, the top of the rope is drawn down as far as the elasticity of its "anchor" will allow..

By likening both the individual Jewish soul and the collective soul of the Jewish people ("Jacob") to a rope that binds us to Divinity, we are informed that our actions in this world influence what the root of our soul experiences "above," in the spiritual realms. Furthermore, inasmuch as the Divine Presence is in-

extricably bound to the collective soul of the Jewish people, our behavior in this world influences the fate of the Divine Presence. In the words of the sages, "The Divine Presence went with [the Jews] into exile in Egypt.... The Divine Presence went with them into exile in Babylonia.... The Divine Presence is destined to be redeemed with them."³¹

Taking this imagery further, we are taught that the soul-rope comprises 613 strands, corresponding to the 613 commandments of the Torah. If we transgress one of these commandments, then the corresponding strand of our soul is temporarily severed, until we properly repent and repair the damage. This imagery lends graphic vividness to the punishment of excision (*karet*), in which the entire soul-rope is cut, severing it from its source in Divinity. It is for this reason that when faced with the test of transgressing commandments punishable by ex-

30. Hitva'aduyot 5744, vol. 4, p. 2649. 31. Megilah 29a.

6 They should be asked: **Is this how you repay God** for all the good He has done for you? Why do you grieve Him when you know He will punish you for your misdeeds and reward you for your good deeds? You are a **foolish people** for forgetting your past, **and** you are **unwise** for not considering the consequences of your actions.

Is He not your father, who acquired you as His chosen people, **who settled you** securely in your land **and equipped you** with all that you need? **He made you** into a nation **and established you** as a self-sufficient people, capable of providing yourselves with your own religious and lay leaders.

- ◆ **Second Reading 7 Recall** what happened in **the olden days** when people provoked Him to anger. **Contemplate** how God dealt with corruption in **the years of the generation** of Enosh²⁴ **and the generation** of Noah.²⁵

And if you refuse to **recall** God's punishments in **the olden days**, then at least **contemplate** His promises of reward in **the future years**, the **generation** of the Messiah **and the generation** of the future Resurrection.

Ask your father—i.e., a prophet²⁶—**and he will tell you** about God's promises for the future; inquire of **your elders**—i.e., the sages—**and they will recount to you** the events of the past.

8 Consider how God loves His chosen people: **When He, the supreme One, gave the nations their inheritance** after the Flood, and **when He divided the descendants of Adam** after the Tower of Babel into separate nations,²⁷

He did not destroy them on account of their misdeeds; rather, **He firmly established the boundaries of the peoples according to the number of the descendants of Israel** who descended to Egypt²⁸, i.e., 70.²⁹

9 He did this **because God's portion**, i.e., **His people**, the Israelites, was latent in these nations.

The Israelites are His chosen people by virtue of being descendants of **Jacob**, who is **the 'rope' of His inheritance**: just as a rope is made up of three intertwining cords, so did Jacob internalize a threefold merit: that of his grandfather Abraham, that of his father Isaac, and his own merit. Ishmael and Esau, in contrast, did not possess this threefold merit.

— CHASIDIC INSIGHTS —

---

7 Recall the ancient days; contemplate the years of generation and generation: The phrase "generation and generation" idiomatically means "all generations."

The simplest way to understand this verse is that when anyone is confronted with that extraordinary phenomenon known as a Jew—a historical and social anomaly by any standard—the first thing he or she must do in order to have any hope of understanding this phenomenon is to inquire how

it all started. The result of such an inquiry will be the patriarchs and matriarchs, who to this day are referred to by the Jewish people as their fathers and mothers: "Abraham, our father," "Sarah, our mother," and so on. Thus, it is readily apparent that every Jew intuitively considers the patriarchs and matriarchs his or her personal parents, virtually no different from his or her biological parents, who lovingly raise, educate, and provide for their children. For us, our forefathers are not merely

24. Genesis 4:26. 25. Genesis 6:1-9:17. 26. 2 Kings 2:12. 27. Genesis 11:1-9. 28. Genesis 46:27; Exodus 1:5. 29. Genesis 10.

ONKELOS

10 ספיק צרכיהון בארע מדברא ובית צחונא אתר די לית מיא אשרנן סחור סחור לשכינתה אלפנון פתגמי אוריתא נטרנן כבבת עיניהון: 11 כנשרא דמחש לקנה על בנוהי מתחופף פריס גדפודי מקבלהון מנטלהון על תקוף אברוהי: 12 בלחודיהון עתיד לאשריותהון בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולא יתקים קדמוהי פלחן טעון:

10 יִמְצְאוּהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתוֹחוֹ יִלְל יִשְׁמֹן יִסְבְּבֵנְהוּ
יְבוֹנְנֵהוּ יִצְרְנֵהוּ בְּאִישׁוֹן עֵינָיו: 11 בְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוֹ עַל-
גּוֹזְלָיו יִרְחֹף יִפְרֹשׁ בְּנִפְיוֹ יִקְחֵהוּ יִשְׁאַהוּ עַל-אַבְרָתוֹ:
12 יִהְיֶה בְּדָד יִנְחֵנוּ וְאִין עִמּוֹ אֵל נֶכֶד:

RASHI

אחת אלא מארבע רוחות, שנאמר: "ה' מסיני בא, וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קדש". "אלוה מתימן יבוא" — זו רוח רביעית: **יפוש כנפיו וקחהו**. בשבא לטלן ממקום למקום, אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות, לפי ששאר עופות יראים מן הנשר שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר, אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ, לפיכך נושאן על כנפיו, אומר: מוטב שיכנס החץ בי ולא יכנס בכני. אף הקדוש ברוך הוא — "ואשא אתכם על כנפי נשרים"⁴⁵, כשנסעו מצרים אחריהם והשיגום על הים, היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד — "ויסע מלאך האלהים וגו' ויבא בין מחנה מצרים" וגו':⁴⁶ 12 **ה' בדר ינחנו**. נהגם במדבר בטח ובדר: **ואין עמו אל נכר**. לא היה כח באחד מכל אלהי הגוים להראות כחו ולהלחם עמם. ורבותינו⁴⁷ דרשוהו על העתיד, וכן תרגם אגקלוס. ואני אומר: דברי תוכחה הם, להעיד השמים והארץ, ויהא השירה להם לעד, שסופן לבגוד ולא יזכרו הראשונות שעשה להם, ולא הנולדות שהוא עתיד לעשות להם, לפיכך צריך לישב הדבר לכאן ולכאן, וכל הענין מוסב על⁴⁸ "זכור ימות עולם, בינו שנות דר ודר" — כן עשה להם וכן עתיד לעשות, כל זה היה להם לזכור:

10 יִמְצְאוּהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר. אותם מצא לו נאמנים בארץ המדבר, שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועלו, מה שלא עשו ישמעאל ועשו, שנאמר: "וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן: **ובתוהו ילל ישמן**. ארץ ציה ושממה, מקום יללת תנינים ובנות יענה, אף שם נמשכו אחר האמונה, ולא אמרו למשה: היאך נצא למדברות מקום ציה ושממון, כענין שנאמר: "לכתך אחרי במדבר: **יִסְבְּבֵנְהוּ**. שם סבבם והקיפם בעננים, וסבבם בדגלים לארבע רוחות, וסבבן בתחתית ההר שכפאו עליהם כגיגית: **יְבוֹנְנֵהוּ**. שם בתורה ובינה: **יִצְרְנֵהוּ**. מנחש שרף ועקרב, ומן האמות: **בְּאִישׁוֹן עֵינָיו**. הוא השחור שבעין, שהמאור יוצא הימנו. ואגקלוס תרגם "ימצאוהו" — יספיקוהו כל צרכו במדבר, כמו: "ימצא להם"⁴⁹, "לא ימצא לנו ההר": **יִסְבְּבֵנְהוּ**. אשרנן סחור סחור לשכינתה" — אהל מועד באמצע וארבעה דגלים לארבע רוחות: 11 **בְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוֹ**. נהגם ברחמים ובחמלה, כנשר הזה רחמני על בניו, ואינו נכנס לקנו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן בין שוכה לחברתה, כדי שיעורו בניו ויהא בהן כח לקבלו: **יַעִיר קִנּוֹ**. יעורר בניו: **עַל גּוֹזְלָיו יִרְחֹף**. אינו מכביד עצמו עליהם אלא מחופף, נוגע ואינו נוגע, אף הקדוש ברוך הוא, "שדי לא מצאנוהו שגיא כח", כשבא לתן תורה לא נגלה עליהם מרוח

14. דברים לג, ב. 15. ירמיה ב, ב. 16. במדבר יא, כב. 17. יהושע יז, טו. 18. דברים לג, ב. 19. חבקוק ג, כ. 20. שמות יט, ד. 21. שמות יד, יט. 22. ספרי. 23. פסוק ז.

CHASIDIC INSIGHTS

seen, when God gave us the Torah at Mount Sinai, we undertook to relate to Him beyond the dictates of reason or logic, but with pure faith.⁴⁵ Faith, being by definition beyond the reach of intellect and therefore unattainable by unaided human effort, can truly be categorized as a "find."

Thus, the use of the verb "to find" in describing God's encounter with the Jewish people at Mount Sinai indicates that, in return for us binding ourselves to Him on pure faith, beyond reason and logic, God bound Himself to us similarly, transcending reason and logic.⁴⁶

He made them surround Him by commanding

them to camp around the Tabernacle: As we have seen,⁴⁷ we are enjoined to "construct a Tabernacle," a dwelling for God, in our personal lives. The import of this verse in this context is that we make sure that the rest of our lives center around this inner sanctuary, that our lives be theocentric. When the Tabernacle—whose innermost point is the Ark, housing the Tablets of the Covenant, i.e., the Torah—is the focal point around which the rest of our lives revolve, the Torah can affect all aspects of our lives as it is meant to. Furthermore, once the Torah is illuminating and influencing our lives as it is meant to, it can spread still further outward, enlightening and refining all humanity and the entire world.⁴⁸

45. On Exodus 24:7. 46. *Likutei Sichot*, vol. 34, p. 210. 47. On Exodus 25:9. 48. *Hitva'aduyot* 5744, vol. 4, pp. 2649-2650.

10 Indeed, God **found** the Jewish people faithful to their destiny, for when He sought to give them the Torah **in a desert land**, they willingly followed Him **into a desolate wasteland** filled with **howling** creatures to receive it. Furthermore, they accepted the Torah in a threefold manner, parallel to the threefold merits of their forefathers: They undertook to use their intellect to study it—thereby emulating Jacob, who was particularly devoted to studying the Torah;³² beyond this, they undertook to fulfill any of God's decrees that were beyond their ability to grasp intellectually—thereby emulating Abraham, who actively sought to subject humanity to God's kingship;³³ beyond even this, they undertook to submit their entire lives to God, as a servant does to his master³⁴—thereby emulating Isaac, who was prepared to sacrifice his life for God.³⁵ The descendants of Ishmael and Esau also lived up to their destiny: when God offered them the Torah, they did not accept it.³⁶

Hence, as signs of His affection, **He surrounded them** with the Clouds of Glory,³⁷ with the tribal banners,³⁸ and even with Mount Sinai itself, by suspending it over them.³⁹ **He instructed them; He guarded them** from hostile animals and nations as if they were **the pupil of His eye.**"

The first half of this verse also carries the following, allegorical meaning: "**He provided for them in the desert, in a dry, parched land. He made them surround Him**, as it were, by commanding them to camp around the Tabernacle.

11 **As an eagle awakens its nest** mercifully, **hovering gently over its young** so as not to startle them, so did God reveal Himself to the Jewish people at Mount Sinai, manifesting Himself from four directions⁴⁰ in order not to overwhelm the Israelites with the intensity of a direct revelation from only one direction.

Similarly, just as an eagle **spreads its wings when picking up** its young and **carries them on its pinions** in order to protect them from birds of prey attacking from below, so did God interpose His cloud between the attacking Egyptians and the Israelites when He took the latter out of Egypt.⁴¹

12 **God, unassisted, guided them** safely through the desert, **and** during this entire time **there was no other deity** that could contend **with Him** by successfully attacking His people.

— CHASIDIC INSIGHTS —

---

cision, we are more likely to resist the temptation, for we sense that our overall connection with God is at stake. Transgressions not punishable by excision, in contrast, are less likely to evoke such a heroic response, since they compromise only one of the 613 strands of the soul, and thus do not pose so immediate and severe a threat. In any case, if we are not sensitive to the effect of a transgression on our psyche, it is only because the materiality foisted upon us by the human-animal soul obscures our Divine soul's sensitivity to the various gradations of Divine consciousness.

This deliberate obfuscation is referred to by the sages as the "spirit of foolishness"⁴² by which we are hoodwinked into believing that misdeeds carry no consequences. As we have seen,⁴³ the antidote to this pernicious foolishness is "holy foolishness," willingness to go beyond the strict requirements of the Torah in fulfilling our Divine mission or in refining ourselves.⁴⁴

10 **Indeed, God found the Jewish people faithful to their destiny:** A "find" is something we come upon unexpectedly, rather than as the result of any efforts we have expended to earn it. As we have

32. Genesis 25:27, 28:10. 33. Genesis 21:33. 34. Exodus 20:2. 35. Genesis 22:1-19. 36. Exodus 19:1; Rashi here and on 33:2, below. *Likutei Sichot*, vol. 34, pp. 206-210. 37. Exodus 13:21. 38. Numbers 2:2. 39. Exodus 19:17. 40. Exodus 19:17. 41. Exodus 14:19. 42. *Sotah* 3a. 43. On Exodus 26:15. 44. *Igeret HaTeshuvah*, chapters 5-6 (95a-96b); *Sefer HaMa'amarim* 5710, pp. 114-115.

ONKELOS

13 אֲשֶׁר־נִזְנָה עַל תְּקִיפָא אֲרַעָא וְאִוְכְלָנֻן בִּזְתָּ סָנְאִיהוֹן וְיִהֵב לְהוֹן בִּזְתָּ שְׁלִיטִי קִרְיוֹן וְנִכְסִי יִתְבִּי כִרְפִין תְּקִיפִין: 14 יִהֵב לְהוֹן בִּזְתָּ מַלְכִיהוֹן וְשְׁלִיטִיהוֹן עִם עוֹתֵר רִבְרִיהוֹן וְתִקְפִיהוֹן עִמָּא דְאַרְעָהוֹן וְאַחְסָנִתְהוֹן עִם בִּזְתָּ חִילִיהוֹן וּמִשְׁרִיתְהוֹן וְדִם גְּבִרְהוֹן יִתְשֵׁד כְּמִיא: 15 וְעֵתֵר יִשְׂרָאֵל וּבַעַט אֲצִלַח תְּקוּף קָנָא נִכְסִין וְשִׁבְק פִּלְחֵן אֱלֹהָא דְעֵבְדָּהּ וְאַרְגֵּזוּ קְדָם תְּקִיפָא דְפִרְקָה: 16 אֲקִנְיָא קְדָמוּהִי בְּפִלְחֵן טַעֲוֹן בְּתוֹעֵבְתָא אֲרִיזוֹ קְדָמוּהִי: 17 דִּבְחוֹ לְשִׁדְיִין דְּלִית בְּהוֹן צִרוּף דְּחִלֹן דְּלָא יִדְעוּן חֲדָתִין דִּי מְקָרִיב אֲתַעְבִּידָא לָא אֲתַעֲסָקוּ בְּהוֹן אֲבָהֵהוֹן:

◆ **שלישי 13 יִרְכְּבֵהוּ עַל־בְּמוֹתַי {בְּמִתִּי} אֶרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבַת שָׂדֵי וַיִּנְקְהוּ דָּבֶשׁ מִסֹּלַע וַיִּשְׁמֶן מִחֶלְמִישׁ צוּר:**
14 חֲמָאֵת בְּקָר וַחֲלָב צֹאן עַם־חֲלָב כְּרִים וְאִילִים בְּנִי־בִשָּׁן וְעֵתוֹנִים עַם־חֲלָב כְּלִיֹּת חֲטָה וְדָם־עֵגֶב תִּשְׁתַּחֲוֶהֱמָר: 15 וַיִּשְׁמֶן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט שְׂמֹנֶת עֵבֶת כְּשִׂית וַיִּטֹּשׁ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוּ: 16 יִקְנָאֵהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבַת יְכַעֲסָהוּ:

RASHI

וְחֲלָב צֹאן. חֲלָב שֶׁל צֹאן. וְכִשְׁהוּא דְּבוֹק נְקוּד "חֲלָב", כְּמוֹ: "בְּחֲלָב אֻמּוֹ". כְּרִים. כְּבָשִׂים: וְאִילִים. כְּמִשְׁמַעוֹ: בְּנִי בִשָּׁן. שְׂמָנִים הֵיוּ: כְּלִיֹּת חֲטָה. חֲטִים שְׂמָנִים כְּחֲלָב כְּלִיֹּת, וְגִסִּין כְּכִלְיָא: וְדָם. עֵגֶב. הִיָּה שׁוֹתֵה בְּטוֹב, וְטַעַם יֵין חָשׁוֹב: חֲמָר. יֵין בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי "חֲמָר", וְאִין "חֲמָר" שֶׁם דְּבָר, אֶלָּא לְשׁוֹן מְשֻׁבָּח בְּטַעַם, וַיִּנּוֹשׁ בְּלַעְזוֹ. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ אַחֵר תִּרְגוּם שֶׁל אֲנָקְלוֹס: "אֲשֶׁר־נִזְנָה עַל תְּקִיפָא אֲרַעָא" וְגו': 15 עֵבֶת. לְשׁוֹן עוֹבֵי: כְּשִׂית. כְּמוֹ "כְּסִית", לְשׁוֹן: "כִּי כֶסֶה פָּנָיו בְּחֲלָבוֹ" — כְּאֵדָם שֶׁשְׁמֶן מִכְּפָנָיו וְכִסְּלוֹ נִכְפָּלִים מִבְּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמְרֵי: "וַיַּעַשׂ פִּימָה עָלֵי כֶסֶל": כְּשִׂית. יֵשׁ לְשׁוֹן קֵל בְּלִשׁוֹן כְּסוּי, כְּמוֹ: "וְכִסָּה קֶלֶן עָרוֹם". וְאֵם כְּתֹב "כְּשִׂית" דְּגוֹשׁ, הִיָּה נִשְׁמַע כְּסִית אֶת אַחֲרִים, כְּמוֹ: "כִּי כֶסֶה פָּנָיו: וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוּ. גִּנְהוּ וּבְזָהוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: "אֲחִרְיָהִם אֵל הֵיכַל ה'" וְגו', אִין לֶךְ נְבוּל גְּדוֹל מִזֶּה: 16 יִקְנָאֵהוּ. הִבְעִירוּ חֲמָתוֹ וְקִנְאָתוֹ: בְּתוֹעֵבַת. בְּמַעֲשִׂים תְּעוּבִים, כְּגוֹן: מִשְׁכָּב וְכוּר וְכִשְׁפִּים, שֶׁנֶּאֱמָר בָּהֶם "תוֹעֵבָה":

13 יִרְכְּבֵהוּ עַל בְּמִתִּי אֶרֶץ. כֵּל הַמִּקְרָא כְּתִרְגוּמוֹ: יִרְכְּבֵהוּ וְגו'. עַל שֵׁם שְׂאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהָ מִכָּל הָאֲרָצוֹת: וַיֹּאכַל תְּנוּבַת שָׂדֵי. אֵלּוּ פְרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁקָלִים לְנוֹב וְלִהְתַּבְּשֵׁל מִכָּל פְּרוֹת הָאֲרָצוֹת: וַיִּנְקְהוּ דָּבֶשׁ מִסֹּלַע. מַעֲשָׂה בְּאֶחָד שְׂאֲמֵר לִכְנוּ בְּסִיכְנֵי: הֵבֵא לִי קְצִיעוֹת מִן הַחֲבִית! הֲלֹךְ וּמִצָּא הַדָּבֶשׁ צֶפֶה עַל פִּיָּה. אָמֵר לוֹ: זֶה שֶׁל דָּבֶשׁ הִיא! אָמֵר לוֹ: הִשְׁקֵעַ יָדְךָ לְתוֹכָהּ וְאִתָּהּ מַעֲלָה קְצִיעוֹת מִתּוֹכָהּ: וַיִּשְׁמֶן מִחֶלְמִישׁ צוּר. אֵלּוּ זִיתִּים שֶׁל גּוֹשׁ חֲלָב: "בְּמִתִּי אֶרֶץ". לְשׁוֹן גְּבוּהָ: שָׂדֵי. לְשׁוֹן שָׂדֶה: חֶלְמִישׁ צוּר. תְּקוּפוֹ וְחֻקּוֹ שֶׁל סֹלַע. כְּשִׂאִינוּ דְּבוֹק לְתֹכָהּ שֶׁלֹּאֲחֲרָיו נְקוּד "חֶלְמִישׁ": 14 חֲמָאֵת בְּקָר וַחֲלָב צֹאן. זֶה הִיָּה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמָר: "עֲשֵׂרָה בְּקָר בְּרִאִים וְעֶשְׂרִים בְּקָר רִעִי וּמֵאָה צֹאן": עִם חֲלָב כְּרִים. זֶה הִיָּה בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשָּׁבָתִים, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאִכְלִים כְּרִים מִצֹּאן": חֲלָב כְּלִיֹּת חֲטָה. זֶה הִיָּה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיְהִי לְחֵם שְׁלֹמֹה" וְגו': וְדָם עֵגֶב תִּשְׁתַּחֲוֶהֱמָר. בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשָּׁבָתִים: "הַשּׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יֵין": חֲמָאֵת בְּקָר. הוּא שׁוֹמֵן הַנִּקְלָט מֵעַל גְּבִי הַחֲלָב:

24. בדפוסים ראשונים וכמה כתיי, דיבור זה והמשכו עד סוף הפסוק באים להלן לפני דה"מ מאת בקר הוא שומן וכו'. עיין בהתנודות תשמ"ו ח"א ע"מ 161 ואילך. 25. לעיל ח, טו. 26. מלכים א, ג. 27. עמוס ו, ד. 28. מלכים א, ב. 29. עמוס ו, ו. 30. שמות כג, יט. 31. יין טוב, תוסס. 32. איוב טו, כז. 33. שם. 34. משלי יב, טז. 35. איוב טו, כז. 36. יחזקאל ח, טז.

CHASIDIC INSIGHTS

expert opinions even in matters of Jewish practice that they are not qualified to judge.⁶²

Of course, there is nothing wrong in being wealthy per se, as long as we take the necessary steps to ensure that we retain the proper perspective, striving all the more to refine our human-animal natures while not allowing ourselves to indulge in excess mundane gratification, whether material or cultural. We can then progress to refining ourselves and the world by shining the light of the Torah outward,⁶³ using the blessings of wealth for their intended purposes: to support and further the study

of the Torah and the dissemination of Judaism.⁶⁴

Conversely, when we encounter someone who has "gotten fat and kicked," there is no reason or excuse to give up hope; even the most callous Jew remains a Jew at heart, and the truth can breach and penetrate even the hardest, thickest barrier. By explaining to such an individual that the Jewish people are all together aboard one ship sailing in a tumultuous sea, and that if one of us pokes a hole in the ship, we all go down, we can arouse his or her innate concern for their fellow Jews. With God's help, this will inspire them to return home.⁶⁵

Kodesh Admor Mehorayatz, vol. 7, pp. 102-103. 62. Sefer HaSichot 5702, p. 149. 63. Sefer HaMa'amarim 5700, p. 158. 64. Sefer HaSichot 5702, p. 149. 65. Sefer HaSichot 5701, p. 83.

- ◆ **Third Reading 13** He made them figuratively **ride on** (i.e., helped them subdue) the Land of Israel, **the highest place on earth**,⁴⁹ **in order that**, as soon as they entered the land, **they might eat the** quick-growing and quick-ripening **produce of its fields**.

Even the rockiest ground in the Land of Israel produces exceedingly succulent fruit: **He nurtured them with honey** that oozes even **from** figs grown in soil hard as a **rock**, and **oil** that oozes even **from** olives grown in **flint-stone**.

14 And later, He fed them with **cream from** the milk of **the herd**, **milk from the flock**,⁵⁰ **the fat of fat lambs**,⁵¹ **fat rams from Bashan**, **he-goats**, and **wheat** that was as fat as **kidneys**.⁵² **You will drink** fine, **strong wine**, the **blood of the grape**.⁵³

These two verses also carry the following, allegorical meaning:⁵⁴ [13] **“He settled them in strongholds of the land; they ate the spoil of their enemies; He gave them the spoil of the kings of cities and the wealth of those who dwell in strong cities.** [14] He gave them **the spoils of these nations’ kings and rulers, along with the riches of these nations’ leaders and strong ones, plus the people of these nations’ land and their inheritance, with spoils of their armies and camps. The blood of their mighty ones will be spilled like water.**

15 But instead of appreciating God’s bounty and using it properly, the formerly upright people, **Yeshurun** [from *yashar*, “upright”],⁵⁵ i.e., the Jewish people, **got fat** from overindulgence and **kicked** rebelliously. **You became fat**, then **thick**, and finally **covered** with fat.

The nation **forsook God** who **made it**, and **scorned the rock of its salvation**.

16 **They provoked Him to jealousy** by worshipping **strange deities**. **They angered Him** by engaging in **abominable acts**, such as forbidden sexual relations,⁵⁶ idolatry,⁵⁷ offering up unfit sacrifices,⁵⁸ divination,⁵⁹ and fraud.⁶⁰

— CHASIDIC INSIGHTS —

---

15 Yeshurun got fat and kicked: There are three categories of “getting fat” and two types of “kicking”:

You got fat: This refers to people when they first become prosperous and allow themselves to indulge in some of the many extraneous sensual pleasures that life offers us.

You forsook God: Once they have become “fat,” such people begin to subtly change their habits. Instead of perusing some Torah literature on the Sabbath, they prefer to read recreational literature; instead of glancing over at someone else’s newspaper or magazine in the park, they start coming home with a newspaper in hand; instead of attending an Orthodox synagogue, they start attending synagogues that cater to their more discriminating tastes, etc. Eventually, this behavior renders them—

Thick: This refers to the callousness and insensitivity to authentic Jewish refinement that renders people crude, ceaselessly seeking to satisfy their

sensual desires. After living this way for a while—

You scorned the Rock of your salvation: They begin to disdain authentic Judaism altogether. Even the more “sophisticated” Jewish company they recently began to keep and the more fashionable synagogue they recently began frequenting are now too Jewish for them. Anything smacking of Jewishness has become for them passé, tedious, embarrassing. They become—

Covered with fat: altogether insensitive to true Jewish values. If they still attend synagogue, it must be one that has entirely shed any trappings of traditionalism; it must be pluralistic, politically correct, morally relativistic—the whole lot. Instead of following true Jewish leaders, they select “leaders” who follow their tastes, who conform to the trends of the times.⁶¹ Their elevated social status blinds them to their own lack of sophistication in Torah, convincing them instead that they are wise enough to offer

---

49. Exodus 33:1; above, 1:25. 50. 1 Kings 5:2-3. 51. Amos 6:4. 52. 1 Kings 5:2. 53. Amos 6:6. 54. *Hitva'aduyot* 5746, vol. 1, pp. 159-161, 167-169. *Sichot Kodesh* 5738 (5762 edition), vol. 1, pp. 99-102, 104-109. 55. See Exodus 28:21. 56. Leviticus 18, 20:13; above, 22:5, 24:4. 57. Above, 7:25-26, 12:31, 13:15, 17:4, 20:18, 27:15. 58. Above, 17:1, 23:19. 59. Above, 18:9-12. 60. Above, 25:16. 61. *Igrot*

— ONKELOS —

18 דחלא תקיפא דבראך אתנשתא
שבקת פלחן אלהא דעבדך: 19 וגלי
קדם יי ותקף רגזה מדארגיו קדמוהי
בנין ובנין: 20 ואמר אסלק שכינתי
מנהון גלי קדמי מא יחי בסופיהון ארי
דרא דאשניו אנון בנאי דלית בהון
הימנו: 21 אנון אקניאו קדמי בלא
דחלא ארגיו קדמי בפלחן טעון ואנא
אקננו בלא עם בעמא טפשא ארגונו:
22 ארי קדום תקיף באשא נפק מקדמי
ברגו ושיצי עד שאול ארעית ואסף
ארעא ועללתה ושיצי עד סיפי טוריא:
23 אסף עליהון בישן מכתשי אשצי
בהון: 24 נפיתי כפן ואכולי עוף וכתשי
רוחין בישן וכן חיות ברא אגרי בהון
עם חמת תנינא דוחלין בעפרא:

17 יזבחו לשדים לא אלה אלהים לא ידעום חדשים
מקרב פאו לא שערים אבותיכם: 18 צור ילדך תשי
ותשבת אל מחללך:

◆ רביעי 19 וירא יהוה וינאץ מפעם בגיו ובנתיו:
20 ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם
כי דור תהפכת המה בנים לא-אמן בם: 21 הם
קנאוני בלא-אל פעסוני בהבליהם ואני אקניאם
בלא-עם בגוי נבל אכעיסם: 22 כי-אש קדחה
באפי ותיקד עד-שאול תחתית ותאכל ארץ ויבלה
ותלהט מוסדי הרים: 23 אספה עלימו רעות חצי
אכלה-בם: 24 מזי רעב ולחמי רשף וקטב מירי
ושון בהמת אשלה-בם עם-חמת וחלי עפר:

— RASHI —

נבל בלבו אין אלהים: 22 קדחה, בערה: ותיקד,
בכם עד היסוד: ותאכל ארץ ויבלה, ארצכם ויבולה:
ותלהט, ירושלים המיסדת על ההרים, שנאמר:
"ירושלים הרים סביב לה": 23 אספה עלימו רעות,
אחביר רעה על רעה, לשון "ספו שנה על שנה",
"ספות הרהר", "עלותיכם ספו על זבחיכם". דבר
אחר: "אספה", אכלה, כמו: "פן תספה": חצי אכלה
בם. כל חצי אשלים בהם. וקללה זו לפי הפרענות
לברכה היא, חצי כלים והם אינם כלים: 24 מזי
רעב, אנקלוס תרגם: "נפיתי כפן", ואין לי עד מוכיח
עליו. ומשמו של רבי משה הדרשן מטולושא
שמעתי: "שעירי רעב" — אדם כחוש מגדל שער
על בשרו: מזי, לשון ארמי "שער" — "מזיא", "דהנה
מהפך במזיא": 52: "ולחמי רשף, השדים נלחמו בהם,
שנאמר: 53: "ובני רשף יגביהו עוף", והם שדים: וקטב
מירי, וכריתות שד ששמו מירי: קטב, כריתה,
כמו: 54: "אחי קטבך שאול": ושון בהמות, מעשה
היה והיו הרחלים נושכין וגממיתין: חמת וחלי
עפר, ארס נחשים המהלכים על גחונם על העפר,
כמים הזוחלים על הארץ. "וחילה" לשון מרוצת
המים על העפר, וכן כל מרוצת דבר המשפסף על
העפר והולך:

17 לא אלה, כתרגומו: "דלית בהון צרוף", אלו
היה בהם צרוף לא היתה קנאה בפולה כמו עקשו:
חדשים מקרוב פאו, אפלו האמות לא היו רגילים
בהם, גוי שהיה רואה אותם היה אומר: זה צלם
יהודי: לא שערים אבותיכם, לא יראו מהם, לא עמדה
שערתם מפניהם, דרך שערות האדם לעמוד מחמת
יראה, כף נדרש בספרי ויש לפרש עוד: "שערים"
לשון "ושעירים יקדו שם". 37: "שעירים" הם שדים,
לא עשו אבותיכם שעירים הלל: 18 תשי, תשבת.
ורבותינו³⁸ דרשו: כשבא להיטיב לכם אתם מקעיסין
לפניו ומתישים כחו מלהיטיב לכם: אל מחללך,
מוציאך מרחם, לשון "וחלל אילות"³⁹, "חיל
ביולדה"⁴⁰: 20 מה אחריתם, מה תעלה בהם בסופם:
כי דור תהפכות המה, מהפכין רצוני לכעס: לא אמון
בם, אין גדולי נכרים בהם, כי הוריתם דרך טובה
וסרו ממנה: אמון, לשון "ויהי אמן"⁴¹, נורטור"א
בלעז⁴². דבר אחר: "אמון" לשון אמונה, כתרגומו.
אמר בסיני⁴³: "נעשה ונשמע", ובשעה קלה בטלו
הבטחתם ועשו העגל: 21 קנאוני, הבעירו חמת:
בלא אל, בדבר שאינו אלוה: בלא עם, באמה שאין
לה שם, שנאמר: "הן ארץ כשדים, זה העם לא
היה", ובעשו הוא אומר: "בזוי אתה מאד": בגוי
נבל אכעיסם, אלו המינים, וכן הוא אומר: 46: "אמר

37. ישעיה יג, כא. 38. ספרי. 39. תהלים כט, ט. 40. ירמיהו, כד. 41. אסתר ב, ז. 42. חנוך. 43. שמות כד, ז. 44. ישעיה כג, יג. 45. עובדיה א, ב. 46. תהלים
יד, א. 47. תהלים קכה, ב. 48. ישעיה כט, א. 49. דברים כט, יח. 50. ירמיהו ז, כא. 51. בראשית יט, טו. 52. מגילה יח, א. 53. איוב ה, ז. 54. הושע יג, יד.

17 They sacrificed to demons of no utility, which was far more vexing than had they worshipped heavenly bodies or forces of nature, which at least provide some benefit to humanity. They sacrificed to **a deity whom they had not known** beforehand.

These **new** deities were not only foreign to them; they **came** into the pantheon of deities only **recently**, when the Jews started worshipping them, and therefore the non-Jews considered them Jewish idols, even though **your fathers had neither feared them nor deified them**.

18 You have forgotten God, the Rock who gave birth to you. In so doing, you have prevented Him, so to speak, from bestowing good upon you.

You have forgotten God, who brought you forth from the womb.

◆ *Fourth Reading* **19 When God saw this, He was disgusted, because His sons and daughters had angered Him.**

20 He said, 'I will hide My face from them. I will see what their lot will then be in the end.

For they are a generation that transforms My good will into anger; they are **children who act uneducated**. Shortly after vowing to obey Me and listen to Me at Mount Sinai,⁶⁶ they were unfaithful to Me and made the Golden Calf, for which I continue to add to their demerits whenever I punish them for subsequent transgressions.⁶⁷

21 They have made Me jealous with a non-god; they have angered Me with their vanities.

Reciprocally, **I will make them jealous** of their captors **by making them subject to a "non-people,"** i.e., a disreputable nation;⁶⁸ **I will anger them with a debased, atheistic nation.**

22 For My wrath kindled a fire, and it blazed in your midst to the very foundations.

It consumed the land and its produce. It set fire to the Temple city, which is set up on mountains.

23 I will heap evil upon evil upon them until I exhaust all My evils upon them, so to speak.

I will use up all My figurative arrows on them. But even so, I will not spurn them completely; they will survive.

24 They will grow hairy from hunger as their bodies try to keep warm, **and demons will attack them.**

The destruction caused by the demon Meriri⁶⁹ will befall them. I will set even the teeth of cattle and other domesticated animals **on them**—not only those of wild animals—**along with the venom of serpents that crawl in the dust.**

⁶⁶ Exodus 24:7. ⁶⁷ Exodus 32:34. ⁶⁸ See Isaiah 23:13; Obadiah 1:2. ⁶⁹ See Job 3:5; *Pesachim* 111b; *Bemidbar Rabbah* 12:3; *Eichah Rabbah* 1:29; *Midrash Tanchuma*, *Naso* 23; *Midrash Tehilim* 91; *Sefer Chasidim* 549.

ONKELOS

25 מִכְרָא תִתְכַּל חֲרָבָא וּמִתְּנִיָּא חֲרָגָת מוֹתָא אָף עוֹלְמִיָּהוּן אָף עוֹלְמִתְהוֹן יִנְקִיָּהוּן עִם אָנְשׁ סְבִידוֹן: 26 אֲמִרִית יְחֹל רְגוּי עֲלִידוֹן וְאִשְׁיָצוֹן אֲבִטֵּל מִבְּנֵי אָנְשָׁא דּוֹכְרִנְהוֹן: 27 אֲלוּלָפוֹן רְגוּא דְסָנְאָה בְּנִישׁ דְּלִמָּא יִתְרַבֵּר בְּעַל דְּבָבָא דְלִמָּא יִימְרוּן יִדְנָא תְּקִיפָת לָנָא וְלֹא מִן קָדָם יִי הוּת כָּל דָּא: 28 אָרִי עִם מֵאֲבָדִי עֶצָה אָנּוּן וְלִית בְּהוֹן סוֹכְלִתְנּוּ: 29 אֲלוּ חֲכִימוּ אֲסִתְכְּלוּ בְּדָא סְבִרוּ מָא יְהִי בְּסוֹפִיָּהוּן: 30 אִיכְדִין יִרְדּוּף חֹד לֹאֲלָפָא וְתִרְצִין יִעֲרָקוֹן לְרִבּוּתָא אֲלֵהִין תְּקִיפְהוֹן מִסְרָנוּן וְיִי אֲשִׁלְמִנוּן: 31 אָרִי לֹא כְתִקְפָנָא תְּקִפְהוֹן וּבְעֵלִי דְבָבְנָא הוּוּ דִינְנָא: 32 אָרִי כְּפָרְעוֹנוֹת עָמָא דְסָדוּם פִּרְעֻנוֹתְהוֹן וְלִקְוִתְהוֹן כְּעַם עֲמָרָה מִתְהוֹן בִּישׁוֹן כְּרִישִׁי חוּיִן וְתִשְׁלֵמַת עוֹבְדֵיהוֹן בְּמִרְרוֹתְהוֹן:

25 מִחוּץ תִּשְׁכַּל חֲרָב וּמִחֲדָרִים אֵימָה גַם־בְּחוּל גַּם־ בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ שִׁיבָה: 26 אֲמַרְתִּי אֶפְאִיָּהֶם אֲשִׁבִּיתָהּ מֵאֲנֹשׁ וְזָכְרָם: 27 לֹאֲלִי כְּעַם אוֹיֵב אֲגֹר פֶּן־ יִנְכְּרוּ צָרִימוּ פֶן־יֵאֱמָרוּ יִדְנּוּ רָמָה וְלֹא יִהְיֶה פֶּעַל כָּל־ זֹאת: 28 בִּיָּגוּי אֲבָד עֲצוֹת הָמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה: ◆ חֲמִישִׁי 29 לוֹ חֲכָמוּ יִשְׁכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם: 30 אֵיכָּה יִרְדֹּף אַחֵד אֶלֶף וּשְׁנָיִם יִנָּסוּ רַבָּבָה אִם־ לֹא בִּי־צוּרָם מִכָּרָם וִיהְיֶה הַסְּגִירָם: 31 כִּי לֹא כְצוּרָנוּ צוּרָם וְאִי־בִינוּ פְּלִילִים: 32 בִּי־מִגְפָּן סָדָם גִּפְנָם וּמִשְׁדָּמַת עֲמָרָה עֲנִבְמוּ עֲנִב־רוּשׁ אֲשִׁכְלַת מִרְרַת לָמוּ:

RASHI

יוכל להם וישחיתם, יתלה הגדלה בו ובאלהיו ולא יתלה הגדלה בי, וזהו שנאמר: "פן ינכרו צרימו" — ינכרו הדבר לתלות גבורתי בנכרי שאין הגדלה שלו. "פן יאמרו ידנו רמה" וגו', כי אותו גוי "אבד עצות המה ואין בהם תבונה", שאלו היו חכמים "ישכילו זאת, איכה ירדף" וגו': 29 **ויבנו לאחריהם.** יתנו לב להתבונן לסוף פרענותם של ישראל: 30 **איכה ירדף אחד.** ממנו "אלף" מישראל: **אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם.** מכרם ומסרם ביָדוּ. דילבריר בלעז: 31 **כי לא כצורנו צורם.** כל זה היה להם לאויבים להבין, שהשם הסגירם ולא להם ולא להיהם הנצחון, שהרי עד הנה לא יכלו כלום אלהיהם כנגד צורנו, כי לא כסלענו סלעם. כל "צור" שבמקרא לשון סלע: **ואיבנו פלילים.** ועכשו איבנו שופטים אותנו, הרי שצורנו מכרנו להם: 32 **כי מגפן סדם גפנם.** מוסב למעלה: אמרתי בלבי אפאיהם ואשבית זכרם, לפי שמעשיהם מעשה סדום ועמורה: **שדמות.** שדה תבואה, כמו: "ושדמות לא עשה אכל", "בשדמות קדרון": **ענבי רוש.** עשב מר: **אשכלת מרית למו.** משקה מר ראוי להם, לפי מעשיהם — פרענותם. וכן תרגם אגלוס: "ותשלמת עובדיהו במרירותהו":

25 מחוץ תשכל חרב. מחוץ לעיר תשכלם חרב גיסות: ומחדרים אימה. כשבורח ונמלט מן החרב, חדרי לבבו נוקפים עליו מחמת אימה, והוא מת והולך בה. דבר אחר: "ומחדרים אימה", שבבית תהיה אימת דבר, כמו שנאמר: "כי עלה מות בחלוננו", וכן תרגם אגלוס. דבר אחר: "מחוץ תשכל חרב", על מה שעשו בחוצות, שנאמר: "ומספר חצות ירושלים שמתם מובדות לבשת": **ומחדרים אימה.** על מה שעשו בחדרי חדרים, שנאמר: "אשר זקני בית ישראל עשים בחשך איש בחדרי משכיתו": 26 **אמרתי אפאיהם.** אמרתי בלבי: אפאה אותם. ויש לפרש "אפאיהם" — אשיתם פאה להשליכם מעלי הפקר, ודגמתו מצינו בעזרא: "ותתן להם ממלכות ועממים ותחלקם לפאה", להפקר. וכן חברו מנחם. ויש פותרים אותו בתרגומו: "יחול רגזי עליהו". ולא יתכן, שאם כן היה לו לכתב "אאפאיהם" — אחת לשמוש ואחת ליסוד, כמו: "אאזרף", "אאמזכם כמו פי", והאזרף התיכונה אינה ראויה בו כלל. ואגלוס תרגם אחר לשון הבריתא השנויה בספרי, החולקת תבה זו לשלש תבות: "אמרתי אף אי הם" — אמרתי באפי, אתנם כאלו אינם, שיאמרו רואיהם עליהם "אי הם": 27 **לולי כעס אויב אגור.** אם לא שפעס האויב כנוס עליהם להשחיתם, ואם

55. ירמיהו, כ. 56. ירמיהו, יג. 57. יחזקאל, יב. 58. נחמיה, כב. 59. ישעיהו, ה. 60. איוב, טו. 61. למסר, להסגיר. 62. חבקוק, יו. 63. מלכים, יב, ד.

— ONKELOS —

33 **הָא** כְּמֵרֵת תַּנִּינִים כֹּס פֶּרְעֻנְתָּהוֹן וּכְרִישׁ פִּתְנֵי חֲזָן אַכּוּרָאִין: 34 **הָלֹא** כָּל עוֹבְדֵיהוֹן גִּלְן קְדָמִי גְנִיזִין לְיוֹם דִּינָא בְּאוּרָאִי: 35 קְדָמִי פֶּרְעֻנְתָּא וְאַנָּא אֲשֶׁלֶם לַעֲדָן דִּיגְלוֹן מֵאַרְעָהוֹן אָרִי קָרִיב יוֹם תִּבְרָהוֹן וּמִבַּע דְּעֵתִיד לַהּוֹן: 36 **אָרִי** יְדִין יְיָ דִּינָא דְעֵמָה וּפֶרְעֻנְתָּא עֲבֻדָּהִי צְדִיקָא יִתְפָּרַע אָרִי גְלִי קְדָמוּהִי דְּבַעֲדָן דִּתְקַף עֲלֵיהוֹן מִחַת סָנָאָה יְהוֹן מִטְּלָטִין וּשְׂבִיקִין: 37 וְיִימַר אֵן דְּחִלְתָּהוֹן תִּקְיָא דְּהוֹן רְחִיצִין בֵּיה: 38 דִּי תִרְבַּ נִכְסֵיהוֹן הוּוּ אִכְלִין שְׁתָּן חֲמַר נִסְבִּיהוֹן יְקוּמֹן כְּעַן וְיִסְעֻדְכוּן יְהוֹן עֲלִיכוּן מִגֵּן: 39 חוּז כְּעַן אָרִי אָנָּא אָנָּא הוּא וְלִית אֱלֹה בֵּר מִנִּי אָנָּא מִמֵּית וּמַחִי מַחִינָא וְאַף מִסִּינָא וְלִית מִן יְדִי מִשְׁיּוֹב: 40 **אָרִי** אֲתַקְנִית בְּשִׁמְיָא בֵּית שְׂכִינְתִּי וְאַמְרִית קִים אָנָּא לְעֵלְמִין:

33 **חֵמֶת תַּנִּינִים יִינָם וְרֹאשׁ פִּתְנִים אַכּוּר**: 34 **הֲלֹא** הוּא כְּמֵם עֲמָדִי חֲתוּם בְּאוּרָתִי: 35 **לִי נֶקֶם וְשָׁלֹם** לְעַת תִּמּוּט רִגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אִידָם וְחַשׁ עֲתִידָת לָמוּ: 36 **כִּי־יִדִין יְהוָה עִמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנַחֵם כִּי יִרְאֶה כִּי־אֵזְלַת יָד וְאַפָּס עֲצוֹר וְעֹזוֹב**: 37 **וְאָמַר אִי אֱלֹהִימוֹ צוֹר חָסִיו בּוֹ**: 38 **אֲשֶׁר חָלַב וּבְחִימוֹ יֵאָכְלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יִקְוֹמוּ וְיַעֲזוּרָם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה**: 39 **רְאוּ עֵתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אֲמִית וְאַחִיָּה מְחַצְלִי וְאֲנִי אֲרַפָּא וְאֵין מִיָּדִי מִצִּיל**:

שִׁי 40 **כִּי־אֲשָׁא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאַמְרִית חִי אֲנֹכִי לְעֹלָם**:

— RASHI —

— כְּשִׁיבָאוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁפָּטִים הִלְלוּ, וַיִּתְּנֵם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל עֲבָדָיו לָשׁוּב וּלְרַחֵם עֲלֵיהֶם: **יִתְנַחֵם**. לְשׁוֹן הַפָּה הַמְּחַשְׁבָּה, לְהִיטִיב אוֹ לְהָרַע: **כִּי יִרְאֶה כִּי אֵזְלַת יָד**. כְּשִׁי־רָאָה כִּי יָד הָאוֹיֵב הוֹלֶכֶת וְחוֹקֶת מְאֹד עֲלֵיהֶם, וְ"אַפָּס" בָּהֶם "עֲצוֹר וְעֹזוֹב": **עֲצוֹר**. נוֹשֵׁעַ עַל יְדֵי עוֹצֵר וּמוֹשֵׁל שִׁיעֲצוֹר בָּהֶם: **עֹזוֹב**. עַל יְדֵי עוֹזֵב. "עוֹצֵר" הוּא הַמוֹשֵׁל הַעוֹצֵר בָּעַם, שֶׁלֹּא יִלְכוּ מִפְּנֵיהֶם בְּצִאתָם לְצָבָא עַל הָאוֹיֵב. בְּלִשׁוֹן לְעוֹ מֵיִינִינְטִינִי "ט": **עֲצוֹר**. הוּא הַנוֹשֵׁעַ בְּמַעֲצוֹר הַמוֹשֵׁל: **עֹזוֹב**. מְחַזֵּק, כְּמוֹ: "וַיַּעֲזֹבוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוּמָה", "אִיךָ לֹא עֹזְבָה עִיר תְּהִלָּה". "עֲצוֹר" מֵיִינִינְטִינִי "ד", "עֹזוֹב" אֵינְפּוֹרִצִּי "ר": 37 **וְאָמַר**. הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם: **אִי אֱלֹהִימוֹ**. עֲבוּדָה זָרָה שֶׁעֲבָדוּ: **צוֹר חָסִיו בּוֹ**. הַסֵּלַע שֶׁהָיוּ מִתְכַּסִּין בּוֹ מִפְּנֵי הַחֲמָה וְהַצָּנָה, כְּלוֹמַר שֶׁהָיוּ בְּטוֹחִין בּוֹ לְהִגֵּן עֲלֵיהֶם מִן הָרָעָה: 38 **אֲשֶׁר חָלַב וּבְחִימוֹ**. הָיוּ אוֹתָן אֱלֹהוֹת אוֹכְלִים, שֶׁהָיוּ מְקַרְיָבִים לְפָנֵיהֶם וְשׁוֹתִין יֵין נְסִיכָם: **יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה**. אוֹתוֹ הַצוֹר יְהִיָּה לָכֶם מִחֲסֵה וּמִסְתוֹר: 39 **רְאוּ עֵתָה**. הִבִּינוּ מִן הַפֶּרְעֻנּוֹת שֶׁהִבְאֵתִי עֲלֵיכֶם וְאֵין לָכֶם מוֹשִׁיעַ, וּמִן הַתְּשׁוּעָה שְׁאוּשִׁיעֶכֶם וְאֵין מוֹחָה בְּיָדִי: **אֲנִי אֲנִי הוּא**. אֲנִי הַשְׁפִּיל וְאֲנִי לְהָרִים: **וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי**. עוֹמֵד כְּנֶגְדִי לְמַחֹת: **עֲמָדִי**. דְּגָמְתִּי וְכְמוֹנִי: **וְאֵין מִיָּדִי מִצִּיל**. הַפּוֹשְׁעִים בִּי: 40 **כִּי אֲשָׁא אֶל שָׁמַיִם יָדִי**. כִּי בְּחֻרּוֹן אִפִּי אֲשָׁא יָדִי אֶל עֲצָמִי בְּשׁוּבָה: **וְאַמְרִית חִי אֲנֹכִי**. לְשׁוֹן שְׁבוּעָה הוּא, אֲנִי נִשְׁבַּע "חִי אֲנֹכִי":

33 **חֵמֶת תַּנִּינִים יִינָם**. כְּתִרְגוּמוֹ: "הָא כְּמֵרֵת תַּנִּינִים כֹּס פֶּרְעֻנְתָּהוֹן", הִנֵּה כְּמִרְרֹת נְחָשִׁים כּוֹס מִשְׁתָּה פֶּרְעֻנְתָּם: **וְרֹאשׁ פִּתְנִים**. כּוֹס, שֶׁהוּא אַכּוּר לְנִשּׁוּף. אוֹיֵב אַכּוּרִי יָבֵא וְיִפְרַע מֵהֶם: 34 **הֲלֹא הוּא כְּמֵם עֲמָדִי**. כְּתִרְגוּמוֹ, כְּסֻבִּירִים הֵם שֶׁשְׂכַּחְתִּי מַעֲשֵׂיהֶם, כֹּלָם גְּנוּזִים וְשִׁמּוּרִים לְפָנַי: **הֲלֹא הוּא**. פְּרִי גִפְנִם וְתִבּוֹאֹת שְׁדִמוֹתָם, "כְּמוֹס עֲמָדִי": 35 **לִי נֶקֶם וְשָׁלֹם**. עֲמִי נִכּוֹן וּמוֹמֶן פֶּרְעֻנּוֹת נֶקֶם, וְיִשְׁלֹם לָהֶם כְּמַעֲשֵׂיהֶם, הַנֶּקֶם יִשְׁלֹם לָהֶם גְּמוּלָם. וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים: "וְשָׁלֹם", שֶׁם דָּבָר, כְּמוֹ "וְשָׁלוֹם", וְהִיא מְגוּרָת: "וְהַדְּבָר אֵין בָּהֶם", כְּמוֹ "וְהַדְּבָר". וְאִמִּיתִי אֲשֶׁלֶם לָהֶם: **לְעַת תִּמּוּט רִגְלָם**. כְּשִׁתְּתוּם זְכוֹת אֲבוֹתָם שֶׁהֵם סְמוּכִים עָלָיו: **כִּי קָרוֹב יוֹם אִידָם**. מִשְׁאַרְצָה לְהִבְיֵא עֲלֵיהֶם יוֹם אִידָם, קָרוֹב וּמוֹמֶן לְפָנַי לְהִבְיֵא עַל יְדֵי שְׁלוּחִים הִרְבֵּה: **וְחַשׁ עֲתִידָת לָמוּ**. וּמִהֵר יָבֵאוּ הָעֲתִידוֹת לָהֶם: **וְחַשׁ**. כְּמוֹ: "מִהֵר וְחִישָׁה". עַד כָּאֵן הָעִיד עֲלֵיהֶם מִשָּׁה דְּבָרִי תוֹכְחָה, לְהִיּוֹת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעַד, כְּשֶׁתִּבּוֹא עֲלֵיהֶם הַפֶּרְעֻנּוֹת יִדְעוּ שֶׁאֲנִי הוֹדַעְתִּים מֵרֹאשׁ, מִכָּאֵן וְאֵילָף הָעִיד עֲלֵיהֶם דְּבָרִי תַּחֲנוּמִין שִׁיבָאוּ עֲלֵיהֶם כְּכֹלֹת הַפֶּרְעֻנּוֹת, כְּכֹל אֲשֶׁר אָמַר לְמַעַלָּה: "וְהָיָה כִּי יָבֵאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וְגו', וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתָךְ" וְגו': 36 **כִּי יִדִין ה' עִמּוֹ**. כְּשִׁי־שָׁפוּט אוֹתָן בִּיסוּרִין הִלְלוּ הָאֲמוּרִים עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ: "כִּי בָם יִדִין עַמִּים", וַיִּסַּר עַמִּים. "כִּי" זֶה אֵינוֹ מִשְׁמַשׁ לְשׁוֹן "דְּהָא" לְתַת טַעַם לְדְּבָרִים שֶׁל מַעַלָּה, אֲלָא לְשׁוֹן תַּחֲלַת דְּבוּר, כְּמוֹ: "כִּי תִבָּאוּ אֶל הָאָרֶץ"

64. ירמיה ה, יג. 65. ישעיה ה, ט. 66. דברים ל, אג. 67. איוב לו, לא. 68. שמות יב, כה. 69. שולט. 70. נחמיה ג, ח. 71. ירמיה מט, כה. 72. נשלוט. 73. מחזק, מבצר.

33 Their wine (i.e., their cup of punishment) **is like the venom of dragons.**

Their 'wine' is like **the cruel, poisonous venom of snakes.**

34 Is not all that they do **stored away with Me?** Is it not all **sealed in My** memory's **storehouses?** Do they think they can hide their actions from Me?

35 I have the means to **avenge** them, and these means will **repay** them **when their foot falters** (i.e., when the merit of their ancestors is exhausted).

For the day of their calamity is near (i.e., it is easy for Me to make it occur whenever I so please), **and their destiny will come upon them quickly** at that time."

36 Moses continued, "All the above describes how God will administer corrective punishment to you for your future misdeeds. After this punishment has served its purpose, God will comfort you. **After God will have chastised His people, He will relent of His anger toward His servants.**

When He sees that the strength of their enemies is growing, and that no one among His people is being saved, either by a ruler or by one who strengthens them,

37 He will say to His people, '**Where are your false deities** that you served, or **the rock in whom you trusted** for protection,

38 who "ate" the fat of your sacrifices and "drank" the wine of your libations?

Let these deities arise and help you! Let that rock be your protection!

39 See, now, from this punishment that you have defenselessly suffered and from the help I will now give you, **that it is I** who raises up and **I** who cuts down, **and there is no deity on par with Me** who can prevent Me from doing anything.

I kill and I bring to life; I strike and I heal, and no one can deliver those who rebel against Me **from My hand.**

- ◆ **Sixth Reading 40** **For** in My anger against your enemies, **I raise My hand to heaven** to swear, **and say, "I live forever—so to speak—only**

✿ A CLOSER LOOK ✿

[continued...] treat them), **are the grapes of bitterness, so therefore, their clusters** from which they squeeze wine to drink (i.e., their rewards) likewise deserve to be **bitter. 33 Their wine** (i.e., their cup of punishment) **is like the venom of dragons.** Their 'wine' is like **the cruel venom of snakes. 34 Is not** this cup **stored away with Me?** Is this cup not **sealed in My storehouses?** **35 I have** the means to **avenge** them, and these means will **repay** them **when their foot falters.** **For the day of their calamity is near** (i.e., it is easy for Me to make it occur whenever I so please), **and their destiny will come upon them quickly** at that time."

36 Moses continued, "**For God will plead the case of His people; He will relent of His anger toward His servants when He sees that the power of their enemies is growing, and that no one among His people is being saved by a ruler or by one who strengthens them.**

37 When the enemy will say, 'Where is your God, the Rock in whom you trusted for protection, 38 who ate the fat of your sacrifices, and drank the wine of your libations? Let Him arise and help you! Let Him be your protection!'

39 God will respond, '**See, now, that it is I** who raised up the Israelites and that it was **I—not you—who cut them down, and that there is no deity on par with Me** who can prevent Me from doing anything. **I kill and I bring to life; I struck and I will heal, and no one can deliver you from My hand. 40 For My power looms above you in My heavenly abode, and since the combatant**

ONKELOS

41 אם על חד תרין כחו בראק מסוף שמיא ועד סוף שמיא תתגלי חרבי ותתקף בדינא ידי אתיב פרענותא לסנאי ולבעלי דבבי אשלם: 42 ארזי גירי מדמא וחרבי תקטול בעממא מדם קטילין ושבין לאעדא כתרין מריש סנאה ובעל דבבא: 43 שבחו עממא עמה ארי פרענות עבדוהי צדיקא יתפרע ופרענותא יתיב לסנאיה ויכפר על ארעה ועל עמה:

41 אִם-שְׁנוֹתַי בְּרַק חֲרָבִי וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּט יְדֵי אֲשִׁיב נֶקֶם לְצַרִּי וְלִמְשַׁנְאֵי אֲשִׁלֵּם: 42 אֲשַׁכֵּיר חֲצִי מִדָּם וְחֲרָבִי תֹאכַל בְּשָׂר מִדָּם חָלָל וְשִׁבְיָה מִרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב: 43 הֲרַנִּינוּ גוֹיִם עִמּוֹ כִּי דָם-עֲבָדָיו יָקוּם וְנֶקֶם יֵשִׁיב לְצַרְיוֹ וְכִפֵּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ: פ

RASHI

נדרשת בספרי, ונחלקו בה רבי יהודה ורבי נחמיה: רבי יהודה דורש כלה כנגד ישראל, ורבי נחמיה דורש את כלה כנגד האמות. רבי יהודה דורשה כלפי ישראל: "אמרתי אפאיהם" — כמו שפרשתי, עד "ולא ה' פעל כל זאת". כי גוי אבד עצות המה, אבדו תורת, שהיא להם עצה נכונה. "ואין בהם תבונה", להתבונן "איכה ירדף אחר" מן האמות "אלף" מהם, "אם לא כי צורם מחרם". כי לא כצורנו צורם — הכל כמו שפרשתי עד תכליתו. רבי נחמיה דורשה כלפי האמות: "כי גוי אבד עצות המה" — כמו שפרשתי תחלה עד "ואיבינו פלילים". "כי מגפן סדם גפנם" — של אמות. "ומשדמת עמרה" — ולא ישימו לבם לתלות הגדלה בי. "ענבמו ענבי רוש" — הוא שאמר: "לולי כעס אויב אגור" על ישראל להרעילם ולהמריקם, לפיכך "אשכלת מדרת למו" — להלעיט אותם על מה שעשו לבני. "חמת תנינם יינם" — מוכן להשקותם על מה שעושים להם. "כמס עמדי" — אותו הכוס, שנאמר: "כי כוס ביד ה' וגו'". "לעת תמוט רגלם" — כענין שנאמר: "תרמסנה רגל". "כי ידיו ה' עמו" — בלשון זה משמש "כי ידיו" בלשון "דהא". ואין "ידיו" לשון יסורין, אלא כמו: כי יריב את ריבם מיד עושקיהם. "כי יראה כי אולת יד" — כי יראה הקדוש ברוך הוא כי אולת יד של אמות להתחזק על ישראל ואין להם "עצור ועווב", וכן יראה שאומר האויב אי אלהימו של ישראל, כמו שאמר טיטוס הרשע כשגדר את הפרכת, כענין שנאמר: "ותרא איבתי ותכסה בוש, האמרה אלי אי ה' אלהיך". "ראו עתה כי אני אני הוא" וגו' — אז יגלה הקדוש ברוך הוא ישועתו ואמר: "ראו עתה כי אני אני הוא" — מאתי באת עליהם הרעה, ומאתי תבא עליהם הטובה, ולמה תליתם הגבורה בהבליכם ויבכם. "ואין מידי מציל" — מי שיציל אתכם מן

41 אִם שְׁנוֹתַי בְּרַק חֲרָבִי. אִם אֲשֶׁנָּן אֶת לֵהָב חֲרָבִי, כְּמוֹ: "לִמְעַן הִיֹּת לָהּ בְּרַק", פִּלְנֹדוֹר⁷⁶: וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּט יְדֵי. לְהַנִּיחַ מִדַּת רַחֲמִים בְּאוֹיְבֵי שֶׁהָרְעוּ לָכֶם, "אֲשֶׁר אֲנִי קֹצֵפְתִּי מֵעַט וְהֵמָּה עֲזָרוּ לָרָעָה". דָּבָר אַחֵר: "וְתֹאחֲזוּ יְדֵי" אֶת מִדַּת הַמִּשְׁפָּט לְהַחְזִיק בָּהּ וּלְנָקוּם נֶקֶם: אֲשִׁיב נֶקֶם וְגו'. לְמֹדוֹ רְבוּתִינוּ בְּאַגְדָּה⁷⁷ מִתּוֹךְ לְשׁוֹן הַמִּקְרָא שֶׁאָמַר "וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּט יְדֵי" — לֹא כְּמִדַּת בְּשָׂר וְדָם מִדַּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִדַּת בְּשָׂר וְדָם זוֹרֵק חַץ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׁיבוֹ, וְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא זוֹרֵק חֲצִיו וְיֵשׁ בְּיָדוֹ לְהַשִּׁיבָם כְּאֵלוֹ אוֹחֲזִין בְּיָדוֹ, שֶׁהָרִי בְּרַק הוּא חֲצוֹ, וְנֶאֱמַר כָּאן: "בְּרַק חֲרָבִי, וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּט יְדֵי". וְהַ"מִּשְׁפָּט" הַזֶּה — לְשׁוֹן פְּרָעוֹת הוּא, בְּלִעּוֹ יוֹשְׁטִיץ⁷⁸: 42 אֲשַׁכֵּיר חֲצִי מִדָּם. הָאוֹיֵב: וְחֲרָבִי תֹאכַל בְּשָׂר. בְּשָׂרָם: מִדָּם חָלָל וְשִׁבְיָה. זֹאת תִּהְיֶה לָהֶם מֵעוֹן דָּם חָלָלִי יִשְׂרָאֵל, וְשִׁבְיָה שֶׁשָּׁבוּ מֵהֶם: מִרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב. מִפְּשַׁע תַּחֲלַת פְּרָצוֹת הָאוֹיֵב, כִּי כְּשֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאֲמוֹת, פּוֹקֵד עֲלֵיהֶם עוֹנֵם וְעוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם, מִרֹאשִׁית פְּרָצָה שֶׁפָּרְצוּ בְּיִשְׂרָאֵל: 43 הֲרַנִּינוּ גוֹיִם עִמּוֹ. לְאוֹתוֹ הַזֶּמֶן יִשְׁבָּחוּ הָאֲמוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל: רָאוּ מַה שִּׁבְחָה שֶׁל אֲמָה זוֹ שֶׁדָּבְקוּ בַּהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָל הַתְּלָאוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם, וְלֹא עֲזָבוּהוּ, יוֹדְעִים הָיוּ בְּטוֹבוֹ וּבְשִׁבְחוֹ: כִּי דָם עֲבָדָיו יָקוּם. שְׁפִיכוֹת דְּמֵיהֶם, כְּמִשְׁמַעוֹ: וְנֶקֶם יֵשִׁיב לְצַרְיוֹ. עַל הַגָּזֹל וְעַל הַחֲמָס, כְּעֵנִין שֶׁנֶּאֱמַר⁷⁹: "מִצָּרִים לְשִׁמְמָה תִּהְיֶה וְאֲדוֹם לְמַדְבָּר שִׁמְמָה, מִחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה". וְאוֹמַר⁸⁰: "מִחֲמַס אַחִיק יַעֲקֹב" וְגו'. וְכִפֵּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ. וַיִּפֹּס אֲדָמָתוֹ וְעִמּוֹ, עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם וְשִׁעֲשָׂה לָהֶם הָאוֹיֵב: וְכִפֵּר. לְשׁוֹן רְצוֹי וּפְיוֹס, כְּמוֹ⁸¹: "אֲכַפְּרָה פָּנָיו" — "אֶנְיִיחָנָה לְרִגְזָה": וְכִפֵּר אֲדָמָתוֹ. וְמַה הִיא אֲדָמָתוֹ? "עִמּוֹ", כְּשֶׁעִמּוֹ מִתְנַחֲמִים אַרְצוֹ מִתְנַחֲמָה, וְכֵן הוּא אוֹמַר⁸²: "רָצִית ה' אֶרְצָךְ" — בְּמַה רָצִיתָ אֶרְצָךְ — "שִׁבְתָּ שְׁבוֹת יַעֲקֹב", בְּפָנִים אַחֲרִים הִיא

74. יחזקאל כא, טו. 75. בְּרַק, זֶהֱר. 76. מְכִילֵתא בִּשְׁלַח ד. 77. עֲנִישָׁה. 78. יוֹאֵל ד, יט. 79. עוֹבְדִיָּה א, י. 80. בְּרֹאשִׁית לב, כא. 81. תְּהִלִּים פה, ב. 82. פִּסְקוּ כז. 83. תְּהִלִּים עה, ט. 84. יִשְׁעִיָּה כו, ו. 85. מִיכָה ז, י.

41 if I will sharpen the blade of My sword so it glistens like **lightning**, and only if **My hand will** dismiss My attribute of mercy, with which I behaved toward your enemies until now, and will instead **take hold of** My attribute of **judgment**, which I will now exercise toward them! For I was only temporarily angry with you, whereas they persecuted you beyond what I required of them.⁷³

I will execute vengeance on My adversaries, and repay those nations who cause others to hate Me by denying Me.

42 I will make My arrows drunk with the blood of your enemy; **My sword will devour** their **flesh**, in order to avenge **the blood of the slain and captive** of Israel as well as to avenge all your enemy's other sins, and those of their ancestors, **from the very first breach the enemy made** in your security.

Nonetheless, I am always in full control of the means I employ to execute justice; thus, even if I send a lightning bolt, I can withdraw it before it reaches its target if the offender repents in time."⁷⁴

43 Moses then addressed the nations of the world: "**Nations! Praise God** regarding **His people**, who remained true to Him throughout their sufferings, for they knew that all He did was for their good, **for He will avenge the blood of His servants** that His enemies shed.

He will requite vengeance to His adversaries for the robberies they committed and the violence they perpetrated against Israel,⁷⁴ **and appease His land** by appeasing **His people** for the miseries that they suffered."

⌘ A CLOSER LOOK ⌘

[continued...] who has the upper hand always wins, and since in any case I am omnipotent, **I can therefore punish you immediately. But I say, "Since I live eternally, I can wait; I can exact punishment from both the living and the dead."**

41 When I will sharpen the blade of My sword so it glistens like **lightning**, and **My hand will** dismiss My attribute of mercy, with which I behaved toward you until now, and will instead **take hold of** My attribute of **judgment**, which I will now exercise against you—for I was only temporarily angry with My people, whereas you persecuted them beyond what I required of you⁷⁵—**I will execute vengeance on My adversaries, and repay those nations who cause others to hate Me** by denying Me.

— RASHI —

אֲחֵרוֹנִים אֲנִי נִפְרָע מֵהֶם, וְהִיכּוֹלֶת בְּיָדִי לְהַפְרֵעַ מִן הַמֵּתִים וּמִן הַחַיִּים. מִלֵּךְ בָּשָׂר וְדָם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְמוֹת מִמָּהָר נִקְמָתוֹ לְהַפְרֵעַ בְּחַיָּו, כִּי שָׁמָּה יָמוּת הוּא אִם אוֹיְבוֹ וְנִמְצָא שֶׁלֹּא רָאָה נִקְמָתוֹ מִמֶּנּוּ, אָבֵל אֲנִי חַי לְעוֹלָם, וְאִם יָמוּתוּ הֵם וְאִינִי נִפְרָע בְּחַיֵּיהֶם, אֶפְרָע בְּמוֹתָם. "אִם שְׁנוֹתֵי בָרֶק חֲרָבִי" — הַרְבֵּה "אִם" יֵשׁ שְׂאִינָם תְּלוּיִין, כִּשְׁאֲשֹׁנֵן בָּרֶק חֲרָבִי "וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפָּט יְדִי" וְכו', כִּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי לַמַּעֲלָה:

הַרְעָה אֲשֶׁר אָבִיא עֲלֵיכֶם. "כִּי אֲשָׂא אֶל שָׁמַיִם יְדִי" — כִּמוֹ: "כִּי נִשְׁאַתִּי". תָּמִיד אֲנִי מִשְׁרָה מְקוֹם שְׂכִינָתִי בְּשָׁמַיִם, בְּתֵרִגּוֹמוֹ, אֶפְלוּ חֵלֶשׁ לְמַעַלָּה וְגִבּוֹר לְמַטָּה, אֵימַת הַעֲלִיּוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן, וְכָל שָׂכֵן שֶׁגִּבּוֹר מִלְּמַעַלָּה וְחֵלֶשׁ מִלְּמַטָּה. "יְדִי" — מְקוֹם שְׂכִינָתִי, כִּמוֹ⁷⁶: "אִישׁ עַל יָדוֹ". וְהִיא בְּיָדִי לְהַפְרֵעַ מֵכֶם, אָבֵל אֶמְרָתִי "חַי אֲנִי לְעוֹלָם", אִינִי מִמָּהָר לִפְרָע, לְפִי שִׁישׁ לִי שְׁהוֹת בְּדָבָר, כִּי אֲנִי חַי לְעוֹלָם, וּבִדְרוֹת

⁸⁶ במדבר ב, יז.

⁷³ Zechariah 1:15. ⁷⁴ Joel 4:19; Obadiah 1:10. ⁷⁵ Zechariah 1:15.

— ONKELOS —

44 וְאָתָא מִשָּׁה וּמְלִיל יֵת כָּל פִּתְגָמִי
תְּשַׁבְּחָתָא הָדָא קָדָם עֲמֵא הוּא וְהוֹשַׁע
בֶּר נֹן: 45 וְשִׁינִי מִשָּׁה לְמִלְלָא יֵת
כָּל פִּתְגָמִי אֵלָּא עִם כָּל יִשְׂרָאֵל:
46 וְאָמַר לְהוֹן שׁוּוּ לְבָכּוֹן לְכָל פִּתְגָמִי
דִּי אֲנָא מְסַהֵד בְּכּוֹן יוֹמָא דִּין דִּי תִפְקֹדְנוֹן
יֵת בְּנִיכּוֹן לְמִשְׁר לְמַעְבֵּד יֵת כָּל פִּתְגָמִי
אוֹרִיתָא הָדָא: 47 אָרִי לֹא פִתְגָם רִיקָן
הוּא מְבִכּוֹן אָרִי הוּא חֲיִיכּוֹן וּבְפִתְגָמָא
הָדִין תּוֹרְכּוֹן יוֹמִין עַל אֶרְעָא דִּי אֲתוֹן
עֲבִרִין יֵת יִרְדְּנָא לְתַמְּן לְמִירְתָּהּ:
48 וּמְלִיל יֵי עִם מִשָּׁה בְּכּוֹן יוֹמָא הָדִין
לְמִימֵר: 49 סָק לְטוֹרָא דְעֶבְרָאִי הָדִין
טוֹרָא דְנָבּוּ דִּי בְּאֶרְעָא דְמוֹאָב דִּי עַל
אִפִּי יִרְחוֹ וְחִזִּי יֵת אֶרְעָא דְכְנַעַן דִּי אֲנָא
יָהֵב לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחְסָנָא: 50 וּמוֹת
בְּטוֹרָא דִּי אֵת סָלַק לְתַמְּן וְאֶתְכַנַּשׁ
לְעַמָּה כְּמָא דְמִית אֶהְרֹן אַחֲוָה בְּהָר
טוֹרָא וְאֶתְכַנַּשׁ לְעַמָּה:

◆ **שביעי 44** וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה
הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשִׁיעַ בֶּן־נֹן: 45 וַיְכַל מֹשֶׁה
לְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל:
46 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶּם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
אֲנִי מַעֲיֵד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲזוּב אֶת־בְּנֵיכֶם
לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: 47 כִּי
לֹא־דָבָר רַק הוּא מִכֶּם כִּי־הוּא חַיִּיכֶם וּבְדַבְּרֵי הַזֶּה
תֹּאדְרִיכוּ יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־
הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ

◆ **מפטיר 48** וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
לֵאמֹר: 49 עֲלֶה אֶל־הָרֹהַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הֲרִנְבוֹ אֲשֶׁר
בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יִרְחוֹ וְרֹאֵה אֶת־אֶרֶץ
כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחְזָהּ: 50 וְכַתּוּב
בְּהָרִי אֲשֶׁר אֵתָּה עֲלֶה שָׁמָּה וְהֶאֱסַף אֶל־עַמִּיךָ
בְּאֲשֶׁר־מָת אֶהְרֹן אַחִיךָ בְּהָרֹהַר הַזֶּה וַיֹּאסֶף אֶל־עַמּוּי:

— RASHI —

שְׁאִמְרָה: אֵינִי כְּדָאִי לְהִיּוֹת לוֹ לְאִשָּׁה, הַלּוֹאִי וְאֵהִיָּה
פִּילְגְּשׁוֹ. וְכָל כֶּף לְמָה? לְהוֹדִיעַ שְׁבָחוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם,
שֶׁהָיוּ שְׁלוֹטָנִים וּמְלָכִים מִתְּאֵוִים לְדָבֵק בּוֹרְעוֹ:
48 וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה. בְּשִׁלְשָׁה
מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה": נֶאֱמַר בְּנַחֲמִי:
"בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נַחֲ" וְגו' — בְּמִרְאֵית אוֹרוֹ שֶׁל
יוֹם, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּנֵי דוֹרוֹ אוֹמְרִים: בְּכֶף וְכֶף, אִם אֲנִי
מְרַגִּישִׁין בּוֹ, אֵין אֲנִי מְנִיחִין אוֹתוֹ לְכַנֵּס בַּתְּבָה, וְלֹא
עוֹד, אֲלֵא אֲנִי נוֹטְלִין כְּשִׁילִין וְקִרְדָּמוֹת וּמִבְקָעִין אֶת
הַתְּבָה. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: הֲרִינִי מְכַנִּיסוֹ בַּחֲצִי
הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ כֹּחַ לְמַחּוֹת, יָבֹא וְיִמְחָה.
בְּמִצְרַיִם נֶאֱמַר:⁹² "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיָּא ה'" — לְפִי
שֶׁהָיוּ מִצְרַיִם אוֹמְרִים: בְּכֶף וְכֶף, אִם אֲנִי מְרַגִּישִׁין
בָּהֶם, אֵין אֲנִי מְנִיחִין אוֹתָן לְצֵאתָ, וְלֹא עוֹד, אֲלֵא
אֲנִי נוֹטְלִין סִיפּוֹת וְכָלִי זֵין וְהוֹרְגִין לָהֶם. אָמַר לָהֶם
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: הֲרִינִי מוֹצִיאָן בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי
שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ לְמַחּוֹת, יָבֹא וְיִמְחָה. אָף כָּאֵן בְּמִיתָתוֹ
שֶׁל מֹשֶׁה נֶאֱמַר: "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" — לְפִי שֶׁהָיוּ

44 הוּא וְהוֹשַׁע בֶּן נֹן. שַׁבֵּת שֶׁל דִּיוּזְגִי הִיָּתָה, נִטְלָה
רְשׁוּת מִזֶּה וְנִתְּנָה לָזֶה. הַעֲמִיד לוֹ מִשָּׁה מִתְּרַגְּמָן
לִיהוֹשֻׁעַ שִׁיחָא דוֹרֵשׁ בַּחֲזִיוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ
יִשְׂרָאֵל: בַּחֲזִי רַבָּה לֹא הָיָה לָךְ לְהָרִים רֹאשׁ. וְלָמָּה
קוֹרְאוֹ כָּאֵן הוֹשַׁע? לוֹמַר שֶׁלֹּא זָחָה דַּעַתּוֹ עָלָיו,
שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁנִתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה, הַשְׁפִּיל עַצְמוֹ כְּאִשֶּׁר
מִתְחַלֵּת: 46 שִׁימוּ לְבַבְכֶּם. צְרִיךְ אָדָם שֶׁיִּהְיֶה עֵינָיו
וְלָבו וְאָזְנוֹ מְכֻנָּיִם לְדְבָרֵי תוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר:⁹³
"כֵּן אָדָם רֹאֵה בְּעֵינָיָה וּבְאָזְנָיָה שָׁמַע וְשִׁים לְכֶף"
וְגו'. וְהָרִי דְבָרִים קָל וְחֹמֶר: וְיִמָּה תְּכַנִּית הַפִּת שֶׁהוּא
נֶרְאָה לְעֵינַיִם וְנִמְדָּד בְּקִנְיָה, צְרִיךְ אָדָם שֶׁיִּהְיֶה עֵינָיו
וְאָזְנוֹ וְלָבו מְכֻנָּיִם לְהִבִּין, דְּבָרֵי תוֹרָה שֶׁהֵן כְּהִרְרִין
הַתְּלוּין בְּשַׁעֲרָה, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה: 47 כִּי לֹא
דָּבָר רַק הוּא מִכֶּם. לֹא לְחֹנֶם אַתֶּם יִגְעִים בָּהּ, כִּי
הֲרָבָה שָׁכַר תְּלוּי בָּהּ, "כִּי הוּא חַיִּיכֶם". דְּבָר אַחֵר:
אֵין לָךְ דְּבָר רִיקָן בַּתּוֹרָה, שֶׁאִם תִּדְרָשְׁנוּ, שְׂאִין בּוֹ
מִתָּן שָׁכַר. תִּדַּע לָךְ, שֶׁכֵּן אָמְרוּ חֻכְמִים:⁹⁴ "וְאַחֲוֹת
לוֹטָן תִּמְנַע־י", "וְתִמְנַע הַיָּתֶה פִּילְגֶּשׁ" וְגו',⁹⁵ לְפִי

87. יחזקאל מ, ד. 88. ספרי. 89. בראשית לו, כב. 90. שם, יב. 91. בראשית ו, יג. 92. שמות יב, נא.

Listening to the Poem

- ◆ **Seventh Reading 44** Moses came to the assembly he had convened **and spoke all the words of this poem so the people could hear it.** Afterwards, in order to demonstrate that authority was now passing from him to Joshua, and also in order to forestall any objections that the people might raise to Joshua's authority after Moses' death, Moses had Joshua repeat the poem, assisted, as was Moses' custom with his own discourses, by a paraphraser who elucidated his words in a form suitable for all. Although Joshua had been delivering his own public discourses assisted by a paraphraser for some months now, as God had told Moses he should,⁷⁶ this time Joshua repeated the same message that Moses had just delivered. Thus, this was Joshua's first official act of leadership. Thus, on that day, Moses served as the people's leader **together with** Joshua. Despite this honor, Joshua comported himself modestly, as if he were still the novice he was when he was only known as **Hoshea,⁷⁷ the son of Nun**, rather than as if he were Moses' successor.⁷⁸

45 Moses finished speaking all these words to all Israel

46 and said to them, "Pay close attention to all of the words that I testify for you this day, so that you may command your children to safeguard the Torah's teachings by studying them diligently, in order to properly **do all** that is contained in **the words of this Torah.** Indeed, your eyes, heart, and ears must all be focused on the Torah if you hope to understand it correctly.

47 For it is not an unrewarding pursuit for you; rather, it is your very life, and by means of this thing, you will lengthen your days upon the land into which you are crossing over the Jordan River to possess. In addition, you will be duly rewarded for every word of the Torah that you properly expound."

Instructions for Moses' Death

- ◆ **Maftir 48** God spoke to Moses on that very day, saying,

49 "Ascend this Mount Avarim to Mount Nebo, which is in Moab, and which faces Jericho, and behold Canaan, which I am giving to the Israelites as a possession,

50 and die on the mountain that you are climbing and be gathered to your people in the manner you requested,⁷⁹ i.e., exactly as your brother Aaron died on Mount Hor and was gathered to his people.

— RASHI —

באותה מיתה שראית וחמדת אותה, שהפשיט משה את אהרן בגד ראשון והלבישו לאלעזר, וכן שני וכן שליש, וראה בנו בכבודו. אמר לו משה: אהרן אחי, עלה למטה ועלה. פשוט ידך! ופשוט. פשוט רגליך! ופשוט. עצם עיניך! ועצם. קמץ פיך! וקמץ, והלך לו. אמר משה: אשירי מי שמת במיתה זו:

ישראל אומרים: בכך וכך, אם אנו מרגישים בו, אין אנו מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו את היסוד, והוריד לנו את הקמן, והגיו לנו את השלל, והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את התורה, אין אנו מניחין אותו. אמר הקדוש ברוך הוא: הריני מכניסו בחצי היום וכו': **50 באשר מת אהרן אחיך.**

76. Numbers 27:18. 77. Numbers 13:16. 78. *Likutei Sichot*, vol. 29, pp. 195-201. 79. Numbers 20:28.

ONKELOS

51 על די שקרתון במימרי בגו בגי
 ישראל במי מצות רקם מדברא
 דצן על די לא קדשתון יתי בגו בגי
 ישראל: 52 ארי מקבל תחזי ית ארעא
 ולתמן לא תעול לארעא די אנא יהב
 לבגי ישראל:

51 עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בַתּוֹךְ בְּגִי יִשְׂרָאֵל בְּמִי-
 מְרִיבַת קָדֵשׁ מְדַבְּרֶצֶן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדְשִׁתֶּם
 אוֹתִי בַתּוֹךְ בְּגִי יִשְׂרָאֵל: 52 כִּי מִנְּגִיד תִּרְאֶה אֶת־
 הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן
 לַבְּגִי יִשְׂרָאֵל:

נ"ב פסוקים. כל"ב סימן.

RASHI

לוקה — כף מקים מצות בוראו, אנו לא כל שכן:
 52 כי מנגיד. מרחוק: תראה וגו'. כי אם לא תראנה
 עכשו, לא תראנה עוד בחייה: ושמה לא תבוא.
 וידעתי כי חביבה היא לה, על כן אני אומר לה:
 עלה וראה:

חסלת פרשת האזינו

51 עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי. גִּרְמַתֶּם לְמַעוֹל בִּי: עַל
 אֲשֶׁר לֹא קִדְשִׁתֶּם אוֹתִי. גִּרְמַתֶּם לִי שְׁלֹא אֶתְקַדַּשׁ,
 אֲמַרְתִּי לְכֶם: "וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֵּלַע", וְהֵם הִכּוּהוּ
 וְהִצְרִיכוּ לְהַכּוֹתוֹ פְּעָמִים, וְאֵלּוּ דִּבְרוּ עִמּוֹ וְנָתַן
 מִיָּמָיו בְּלֹא הִכָּאָה, הִיָּה מִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שְׁמַיִם, שְׁהִי
 יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: וּמָה הַסֵּלַע הַזֶּה שְׁאִינוֹ לְשֹׁכֵר וְלֹא
 לְפָרְעָנוֹת, אִם זָכָה אֵין לוֹ מִתֵּן שֹׁכֵר וְאִם חָטָא אֵינוֹ

93. במדבר כ, ח.

51 As you requested, I will mention the reason why you are not being allowed to enter the Promised Land: it is **because you** led the people to **betray Me**—and you did this publicly, **in the midst of all the Israelites—in** the incident of **'the waters of dispute' in Kadesh, in the desert of Tzin**. You made them betray Me **because you did not sanctify Me in the midst of the Israelites.**⁸⁰

52 Look at the land, **for** since I know how much you cherish it, I will allow **you** to **see the land from afar**. But as you know, **you will not enter there, i.e., to the land I am giving the Israelites."**

When the people heard about these instructions, they vowed that they would not let Moses ascend the mountain to die. God, hearing their intentions, said that He would instruct Moses to ascend the mountain in broad daylight, in full view of everyone, but that nonetheless, no one would be able to prevent Moses from doing as he had been instructed.⁸¹

The *Haftarah* for *parashat Ha'azinu* is on p. 258.

If *parashat Ha'azinu* is read between *Rosh HaShanah* and *Yom Kippur*, the *haftarah* for the Sabbath of Repentance (p. 256) is read instead of the *haftarah* for *parashat Ha'azinu*.

80. Numbers 20:12. 81. Rashi on v. 48, above.

Dedicated in honor of our children

**Nathan, Yitzchok,
Moshe Lev,
and Gilana**

*May you continue to grow in the ways
of our holy Torah*

Yuri and Deana Pikover

